

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

11.07 – МКР.2048 «С» 2023.11.06. 011. ПЗ

Куруц Олександр Михайлович

2023 р.

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

УДК 336.201.2:631.11

ПОГОДЖЕНО ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Декан економічного факультету Завідувач кафедри фінансів

Анатолій ДІБРОВА Натадія ШВЕЦЬ
(підпис) (підпис)
" " 2023р. " " 2023р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему
"Управління платоспроможністю аграрного підприємства"

Спеціальність 072 – "Фінанси, банківська справа та страхування"
Освітня програма Фінанси та кредит
Орієнтація освітньої програми Освітньо – професійна

Гарант освітньої програми к.е.н., доцент	(підпис)	<u>Руслана ОПАЛЬЧУК</u>
Керівники кваліфікаційної магістерської роботи д.е.н., доцент	(підпис)	<u>Олена ЛЕМНІКО</u>
Виконав	(підпис)	<u>Олександр КУРУЦ</u>

Київ – 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан економічного факультету

д.е.н., проф. _____ Анатолій ДІБРОВА

2022р

ЗАВДАННЯ

до виконання магістерської кваліфікаційної роботи студенту

Куруц Олександр Михайлович

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Спеціальність 072 "Фінанси, банківська справа та страхування"

Освітня програма Фінанси та кредит

Орієнтація освітньої програми освітньо - професійна

Тема магістерської роботи: «Управління платоспроможністю аграрного підприємства»

Затверджена наказом ректора НУБіП України №2048 «С» від "06" 11. 2023 р.

Термін подання завершеної роботи на кафедру 2023. 11.06

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: звітність сільськогосподарських підприємств

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи:

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретичні засади управління платоспроможністю підприємства
2. Аналіз платоспроможності фермерського господарства «КОЛОС-Л»
3. Рекомендації щодо забезпечення платоспроможності фермерського господарства «КОЛОС-Л»

Перелік графічного матеріалу: таблиці, рисунки, схеми

Дата видачі завдання "21" листопада 2022 р

Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи

Олена ЛЕМІШКО

Завдання прийняв до
виконання

Олександр КУРУЦ

ЗМІСТ	
НУБІП України	6
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ	
ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	10
1.1. Сутність поняття «платоспроможність»	10
1.2. Методи оцінки платоспроможності	13
1.3. Підходи до управління платоспроможністю в сучасних умовах	17
Висновки до розділу	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА «КОЛОС-Л»	
2.1. Загальна економічна характеристика фермерського господарства	27
2.2. Аналіз основних фінансово-економічних показників підприємства	30
2.3. Оцінка платоспроможності фермерського господарства	34
Висновки до розділу	38
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА «КОЛОС-Л»	40
3.1. Обґрунтування фінансової стратегії забезпечення платоспроможності фермерського господарства	40
3.2. Напрями вдосконалення управління платоспроможністю та ліквідністю аграрного підприємства	60
Висновки до розділу	69
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	73
ДОДАТКИ	84

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність теми. Нестабільність економічного, політичного середовища в країні та масштабна агресія Росії проти України призвели до збільшення кількості неплатоспроможних підприємств та підприємств-банкрутів. Причини таких наслідків можуть бути різні – як зовнішні (екзогенні), так і внутрішні (ендогенні). Наявність таких факторів є наслідком незадовільного фінансового стану суб'єктів господарювання, а в подальшому і нездатністю самостійно розрахуватись з кредиторами. Для попередження банкрутства вітчизняних підприємств, а відтак і успішного господарювання на ринкових засадах доцільно своєчасно вдаватися до вирішення проблем, що можуть спровокувати припинення суб'єктів господарювання. Зокрема, фінансовий моніторинг, вивчення зовнішніх і внутрішніх чинників, які можуть негативно впливати на платоспроможність підприємства, використання різних методів оцінки ймовірності банкрутства на різних етапах життєдіяльності підприємства дасть можливість спрогнозувати їх фінансову стійкість.

З розвитком євроінтеграційних та глобалізаційних процесів роль фінансового менеджменту платоспроможності сільськогосподарських підприємств значно зростає. Щоб не стати неплатоспроможним, сільськогосподарське підприємство має постійно контролювати ситуацію на ринку, забезпечувати високу ефективність виробництва та управляти платоспроможністю, що має значну роль у забезпеченні фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Широче коло питань дослідження платоспроможності суб'єктів господарювання висвітлено в працях вітчизняних економістів, таких як: Саблук П. Т. [70], Малік М. Й., Мамчур В.А., Шпикуляк О.Г. [48], Яременко Л. М. [91], Фоміна О. В., Сопко В. В., Августова О. О. [83], Майборода О.Є., Косарева Г.П., Каранда О.М. [50] та ін.

Проте дослідження та критичний аналіз опублікованих методологічних концепцій, методичних підходів і практичних розробок з даної проблеми переконують, що на даний час науковці не мають єдиного погляду на визначення поняття «платоспроможність підприємства», що зрештою ускладнює вирішення як науково-практичних завдань.

Західні дослідники дотримуються думки, що платоспроможність визначається здатністю покривати збитки наявними оборотними коштами. Вони стверджують, що визначальною рисою платоспроможності підприємства є «здатність протистояти збиткам». Важливою відмінністю

цього визначення від інших є те, що платоспроможність відповідає не тільки за погашення зобов'язань компанії, але й за наявність певного фінансового потенціалу для покриття збитків. Але ми не можемо підтримати таку позицію, адже платоспроможність підприємства – це не лише покриття збитків, а й здатність погашати короткострокові зобов'язання та забезпечувати виробничий процес.

Існує інший підхід, при якому платоспроможність прив'язується до фінансового стану і розглядається як його показник. Більшість економістів пов'язують платоспроможність підприємства зі здатністю сплачувати за

зобов'язаннями. Так, наприклад, Н. Давиденко під платоспроможністю розуміє наявність у підприємства грошових коштів та їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредиторською заборгованістю, що потребує негайного погашення [23]. Деякі автори а саме Бугай О. та В. Вовк під

досліджуваним поняттям розглядає достатність ліквідних активів для погашення в будь-який момент усіх короткотермінових зобов'язань перед кредиторами [5].

Об'єкт дослідження: Фермерське господарство «Колос - Л».

Предмет дослідження – є методичні та теоретичні основи забезпечення платоспроможності сучасних підприємств сфери АПК.

Мета: розробити й обґрунтувати рекомендації щодо забезпечення платоспроможності фермерського господарства «КОЛОС - Л».

Завдання:

розкрити теоретичні основи формування платоспроможності підприємства;

визначити методи оцінки платоспроможності та підходи до її управління в сучасних умовах;

провести аналіз основних фінансово-економічних показників підприємства;

здійснити оцінку платоспроможності фермерського господарства «Колос - Л»;

обґрунтувати фінансову стратегію забезпечення платоспроможності фермерського господарства «Колос - Л»;

запропонувати напрями підвищення платоспроможності досліджуваного господарства.

У роботі були використані такі методи дослідження: порівняння, аналізу, синтезу, моделювання та абстрагування, історико-логічний, систематизації досліджуваного теоретичного та практичного матеріалу, метод

бухгалтерського обліку та ін. Метод порівняння полягає в представленні результатів характеристики ризику неплатоспроможності аналізованого підприємства, в порівнянні з попередніми періодами. Метод аналізу – для визначення особливостей застосування та властивостей моделей в умовах

перехідної економіки. Теоретичне узагальнення – для обґрунтування переліку фінансових показників та факторів, що відображають фінансовий стан підприємства. За допомогою логічного методу систематизовано та узагальнено теоретичні аспекти категорії

«платоспроможність». Метод тлумачення правових норм застосовувався для

аналізу нормативно-правового забезпечення з питань в процесі банкрутства.

Практична та теоретична значущість отриманих результатів.

Логічним продовженням аналізу методико-теоретичних засад є практичне застосування, що виражається у можливості послідовно та регламентовано

діагностувати платоспроможність підприємства. Отримані результати можуть

бути корисні при розробці фінансової стратегії фермерського господарства «Колос-Л», у тому числі щодо підвищення його платоспроможності.

Інформаційною базою дослідження стали наступні джерела: Закони

України, наукові праці економістів та фінансових аналітиків що

спеціалізуються на вивченні платоспроможності підприємств, вітчизняні та зарубіжні навчальні економічні посібники, статті науковців у фахових періодичних виданнях.

Теоретичну та методологічну основу дослідження склали монографії,

книги, статті провідних вітчизняних та зарубіжних вчених галузі аналізу та оцінки фінансового стану, бухгалтерський баланс, додатки до нього, звіт про фінансові результати алгоритми розрахунку, що є в економічній літературі, програми, нормативні акти, ресурси глобальної мережі Інтернет.

Структура роботи. Магістерська робота складається з титульного

аркушу, вступу, трьох розділів, висновків, зі списку використаної літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність поняття «платоспроможність»

Питання підвищення платоспроможності підприємств та організацій є найважливішими економічними проблемами в умовах ринкової економіки.

Кваліфіковано виконаний аналіз фінансового стану організації необхідний з метою оцінки платоспроможності організації над ринком та її межами.

Платоспроможність підприємства виступає як ключовий індикатор, що характеризує його фінансовий стан. Під платоспроможністю розуміється

здатність підприємства своєчасно задовольняти платіжні вимоги контрагентів

відповідно до укладених договорів, вносити платежі до бюджету та позабюджетних фондів, виплачувати заробітну плату працівникам, погашати кредити

Основними показниками задовільної платоспроможності підприємства

є:

- наявність на початок і кінець звітного періоду достатньої суми власних оборотних коштів;

- відсутність простроченої заборгованості перед бюджетом, позабюджетними фондами, банками, постачальниками та іншими кредиторами;

- наявність вільних коштів на рахунках у банках.

На практиці виділяють такі два споріднені поняття як платоспроможність та фінансова стійкість. У цьому під платоспроможністю

мається на увазі зовнішня сторона фінансового становища підприємства, а внутрішня сторона розкривається з допомогою фінансової стійкості.

Підприємство прагне організувати рух капіталу таким чином, щоб величина доходів перевищувала суму витрат, оскільки це сприяє збереженню платоспроможності і водночас необхідне забезпечення фінансової стійкості.

Отже, підприємство, здатне погашати заборгованість перед своїми кредиторами, вважається платоспроможним.

Значним моментом для підприємства є його платоспроможність, для забезпечення якої необхідно, щоб структура власних і позикових коштів відповідала цілям його розвитку. В іншому випадку це може призвести до недостатньої фінансової стійкості і спричинить нестачу коштів.

Виділяють такі види платоспроможності: поточну та очікувану. Поточна платоспроможність визначається дагу складання балансу підприємства, очікувана платоспроможність підприємства означає забезпеченість його коштами усунення заборгованості, терміни виплати якої наступили.

Показники платоспроможності відображають оптимальне співвідношення фінансових ресурсів, що ефективно використовуються, при якому підприємство зможе забезпечити безперервний процес виробництва та реалізації продукції, а також його розширення. Метою проведення аналізу фінансового стану підприємства є оцінка короткострокової та довгострокової

перспектив його розвитку. Саме шляхом розрахунку показників платоспроможності оцінюється короткострокова перспектива економічного стану підприємства. Недостатня платоспроможність означає, що підприємство втрачає можливості користуватися вигідними комерційними пропозиціями чи перевагами.

Платоспроможність підприємства в широкому сенсі характеризує його можливість повністю і вчасно розплануватися зі своїми кредиторами, здійснюючи при цьому безперебійну діяльність, а у вузькому сенсі - це наявність у підприємств в достатній кількості коштів та грошових еквівалентів для здійснення розрахунків за кредиторською заборгованістю.

яка потребує негайного погашення.

Отже, відсутність у підприємства простроченої кредиторської заборгованості, і навіть наявність достатньої кількості коштів у розрахунковий рахунок, вважатимуться основними ознаками платоспроможності.

Оцінка платоспроможності за балансом складає основні характеристики ліквідності оборотних активів, що визначається часом, необхідним перетворення їх у кошти [7]. Результати аналізу платоспроможності є найважливішими критеріями в оцінці фінансового становища підприємства, які істотно впливають прийняття різних управлінських рішень. Цим

пояснюється підвищений інтерес та значна кількість наукових досліджень, присвячених визначенню поняття платоспроможності. Однак на сьогоднішній день поки не сформувалося єдиної думки щодо даного поняття та методики проведення аналізу.

Термін «платоспроможність» очевидно ширше поняття ліквідності, оскільки відбиває як можливість перетворення активів на кошти, а й здатність своєчасно і повністю виконувати підприємством свої платіжні зобов'язання.

Визначення платоспроможності підприємства на дату характеризує ефективність управління фінансовими ресурсами протягом усього звітного періоду. Платоспроможність будь-якого підприємства схильна до безлічі негативних факторів. Вони можуть спричинити ризик неплатоспроможності, що неминуче призведе організацію до банкрутства. Такі чинники може бути як внутрішніми, і зовнішніми.

Зовнішніми факторами є ті, які виникають поза організацією, не залежать від її діяльності, і сама організація не може на них вплинути або може вплинути лише незначно. До них відносяться:

- діяльність конкурентів;
- місцезнаходження організації;

- банкрутство боржників;
- рівень курсу валют;
- рівень попиту продукцію, що випускається підприємством.

Серед внутрішніх чинників можна назвати такі:

- стан майна організації;
- галузеві особливості організації;
- життєвий цикл організації;
- стан фінансових ресурсів організації.

Фінансовий стан комерційної організації - це економічна категорія, що характеризує фінансову стійкість та незалежність комерційної організації, її майновий стан та забезпеченість фінансовими ресурсами та іншими активами, інтенсивністю та ефективністю використання цих активів та ресурсів.

Таким чином, фінансовий стан компанії в найближчому майбутньому можна оцінити за допомогою показників платоспроможності, які в найбільш загальному вигляді можуть дати характеристику, чи зможе підприємство зробити розрахунки за своїми короткостроковими зобов'язаннями перед контрагентами своєчасно та в повному обсязі.

1.2. Методи оцінки платоспроможності

Одним із основних завдань аналізу фінансового стану комерційної організації вважається формування аналітичного забезпечення для отримання необхідних даних, виявлення недоліків та прийняття рішень щодо покращення фінансового стану організації та її платоспроможності.

Фінансовий аналіз - це аналіз даних бухгалтерської звітності організації.

Фінансовий аналіз спрямовано вивчення економічних відносин організації, що виникають усім стадіях відтворювального процесу, тобто.

фінансів підприємства

Ключовий чинник фінансової стабільності компанії – це її платоспроможність. Вона залежить від приливу коштів від дебіторів,

надходження оплати продукції від покупців і замовників фірми, а також від відтоку коштів для виконання зобов'язань перед постачальниками та іншими

кредиторами фірми, платежів до бюджету. Платоспроможна компанія повинна мати можливість робити всі необхідні платежі у відведені для цього терміни.

Тому будь-яка співпраця між підприємствами починається з оцінки її платоспроможності.

Аналіз платоспроможності підприємства характеризує ефективність управління фінансовими ресурсами протягом усього звітного періоду. Аналіз фінансової звітності залежить від мети його проведення та використовується

для оцінки ефективності керівництва підприємства, виявляючи при цьому проблеми управління та розвитку підприємства. У свою чергу, фінансовий

аналіз формує напрямки інвестування капіталу, виступає основним інструментом планування окремих показників та фінансової діяльності підприємства в цілому.

За допомогою метричної шкали, яка будується на основі емпіричного

дослідження фінансових показників підприємств, одні з яких працюють успішно, а інші опинились у кризовій ситуації. Можна дослідити підприємство

з високим рівнем ймовірності неплатоспроможності та спрогнозувати його майбутній фінансовий стан.

Найчастіше в економічних дослідженнях використовуються економіко-математичні моделі, що є основою кількісного експрес-аналізу, моделі з

використанням дискримінантного аналізу. Характеристика існуючих моделей наведена в табл. 1.1.

НУБІП України

Таблиця 1.1

Характеристика сучасних моделей прогнозування банкрутства

Характеристика	Порядок розрахунку
Модель О. Терещенка	
<p>Дана модель існує у двох варіантах. Перший – це універсальна модель, що включає 6 показників і побудована на основі даних 850 підприємств різних галузей. Друга модель містить 10 показників і враховує диференціацію підприємств за галузями</p>	<p>$Z = 1,5X_1 + 0,08X_2 + 10X_3 + 5X_4 + 0,3X_5 + 0,1X_6$ де X_1 – грошові надходження \ зобов'язань; X_2 – валюта балансу \ зобов'язань; X_3 – чистий прибуток \ сума активів; X_4 – прибуток \ виручка; X_5 – виробничі запаси \ виручка; X_6 – виручка \ основний капітал якщо $Z > 2$ – банкрутство не загрожує; якщо $1 < Z < 2$ – фінансова стійкість порушена; коли $0 < Z < 1$ – існує загроза банкрутства</p>
Модель А. Матвійчука	
<p>Містить сім показників та є достатньо розповсюдженою в умовах сьогоднішнього</p>	<p>$Z = 0,033X_1 + 0,045X_3 + 0,018X_4 + 0,004X_5 + 0,015X_6 + 0,702X_7$ X_1 – коефіцієнт мобільності активів X_2 – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості X_3 – коефіцієнт оборотності власного капіталу X_4 – коефіцієнт окупності активів X_5 – коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами X_6 – концентрації залученого капіталу X_7 – коефіцієнт покриття боргів власним капіталом Якщо $Z < 1,104$ – виникає ймовірність фінансової кризи, яка зі зменшенням показника збільшується; $Z > 1,104$ – фінансовий стан задовільний і низька ймовірність банкрутства</p>

Джерело: Побудовано на основі [52, 78]

Таким чином, за допомогою вищезазначених моделей, що базуються на основі показників ділової активності та рентабельності можна спрогнозувати з великою точністю чи схильне підприємство до втрати платоспроможності і банкрутства, чи може успішно працювати. Проте слід відмітити, що дані моделі не часто використовуються на вітчизняних підприємствах, що опинились у фінансовій кризі.

Більшість дослідників, що займалися проблемою прогнозування

банкрутства, дійшли висновку, що одні моделі мають значущі переваги при оцінці ймовірності банкрутства, інші – нет.

У світовій практиці в різні періоди і для різних економічних умов сформульовано різні системи моделей для прогнозування загроз та ймовірності банкрутства суб'єкта господарювання, і у базову основу цих моделей покладено дискримінантний аналіз.

Тому, підводячи підсумок дослідження сучасних методів прогнозування банкрутства та відповідно втрати платоспроможності, необхідно зазначити, що моделі аналізу ймовірності банкрутства розроблені іноземними фахівцями

є досить ефективними і часто використовуваними за кордоном. Але в Україні вони застосовуються обмежено, це пов'язано з низкою проблем: відсутністю фахівців достатньої кваліфікації, відсутністю фінансів для закупівлі методик розроблених західними фахівцями, відсутністю прозорості у фінансовій звітності, зокрема проблематика

«подвійної бухгалтерії», а також адаптованості до умов діяльності та інформаційного забезпечення вітчизняних підприємств.

Тож на сьогодні немає єдиного підходу щодо прогнозування банкрутства підприємств. Про те, даний аналіз зарубіжних методик дає змогу стверджувати, що оціночні показники більш точно характеризують фінансовий стан підприємства та більш обґрунтовано можуть надати рекомендації для проведення санації та реструктуризації.

Таким чином, на підставі дослідження різних методик оцінки платоспроможності суб'єктів господарювання, нами буде опрацьовано провідні методики, які на наш погляд, дозволить більш повно та об'єктивно провести оцінку платоспроможності досліджуваного підприємства (Фермерського господарства «Колос-Л»).

1.3. Підходи до управління платоспроможністю в сучасних умовах

Питання управління платоспроможністю нерозривно пов'язано із уточненням системи управління підприємством в загалі та окреслення місця управління фінансами в ній. При цьому проблема забезпечення якості системи управління підприємством, безперечно, можна із впевненістю окреслити в якості основного завдання економічної науки взагалі. Таке зауваження ґрунтується на багатьох чинниках, серед яких можна зазначити:

- по-перше, підприємство виступає однією із ланок економічної системи та основним суб'єктом ринку в державі і саме від ефективності діяльності підприємства, яке забезпечується шляхом вдалої системи управління, досягається сталість економіки держави загалом;

- по-друге, підприємства діють в умовах жорсткої конкуренції на ринку, який перенасичений підприємствами різних форм власності, а тому кожен із їх представників зацікавлений в створенні конкурентоздатної та ефективною системи управління;

- по-третє, практично кожен громадянин є учасником тієї чи іншої системи управління, в залежності від власного працевлаштування або участі в бізнесі. В свою чергу це зумовлює зацікавленість практично всіх верств населення в якості та ефективності системи управління окремого підприємства.

Поряд із цим, необхідно зазначити, що дослідженню окремих аспектів системи управління присвячено праці багатьох вчених: окремі вчені досліджують теоретико - організаційні засади системи управління, деякі - практичні аспекти, ряд вчених вивчають зарубіжний досвід даного питання та намагаються адаптувати його до умов національного середовища, деякі науковці розглядають особливості систем управління з урахуванням особливостей того чи іншого підприємства.

Проте найбільшої уваги потребує проблематика уточнення саме

теоретичного підґрунтя окресленого питання, оскільки саме теоретична дослідженість є підґрунтям ефективних практичних втілень, яких на сьогодні й вимагають збудовані на сучасних підприємствах системи управління.

Підходи до визначення поняття «управління» в достатній мірі відрізняються одна від іншої та в більш загальному такі підходи можна окреслити наступним чином:

- управління як процес розподілу й руху ресурсів;
- управління як цілеспрямована дія;
- управління як елемент, функція організаційних систем;

– управління як процес планування, організації, мотивації й контролю;

– управління як процес переведення керованої системи в наперед заданий стан.

Підхід, згідно якому управління розглядається як процес розподілу й руху ресурсів в певній мірі є правомірним, але розподіл ресурсів більш доречно визначати в якості процесу, який супроводжує управління, а не в якості змістовної ознаки самого управління.

Управління як цілеспрямована дія в певній мірі обмежує сутність управління через те, що цілеспрямована дія лише розкриває зміст впливу суб'єкта на об'єкт.

Підхід який розглядає управління як елемент або функцію організаційних систем розкриває зміст саме організаційної системи як впорядкованої побудови. Водночас сутність управління в даному підході залишається не розкритою.

Управління як процес планування, організації, мотивації й контролю зводить сутність управління до переліку загальновідомих функцій управління, що також в загальному звужує сутність поняття управління.

Найбільш доцільним, на думку автора, є саме підхід, згідно якому управління це процес переведення керованої системи в наперед заданий стан.

Такий підхід в повній мірі можна вважати доцільним та комплексним, а тому може виступати підґрунтям для уточнення поняття «система управління підприємством».

Отже, виникає об'єктивна потреба в розгляді засад такої системи.

Система найчастіше трактується як сукупність певних елементів і зв'язків між ними, якій притаманні ознаки цілісності та наявність загальної мети.

При цьому до елементів системи зазвичай відносять мету та завдання, підсистеми, функції, суб'єкт, об'єкт, принципи та забезпечення.

Отже, перш за все, доцільно визначитись із метою та завданнями системи управління підприємством.

Мета функціонування системи управління підприємством найбільш повно може бути розкрита з урахуванням наведених вище міркувань у такий спосіб:

мета системи управління підприємством полягає в приведенні існуючого стану системи в бажаний стан.

Стосовно підсистем системи управління підприємством, то в даному контексті доцільно зауважити, що такі підсистеми формуються особисто кожним окремим підприємством.

Якщо розглядати функції системи управління підприємством, то доречно зробити припущення, що система управління виконує ті самі функції, що й управління в цілому. В свою чергу, основними функціями управління в загальновідомому сенсі є наступні:

- Планування;
- Організація;
- Мотивація;
- Контроль [45].

При цьому кожна з таких функцій виступає окремим процесом в межах функціонування системи управління підприємством.

Стосовно суб'єкту та об'єкту системи управління підприємством, то доречно зауважити, що це занадто індивідуальне питання, яке визначається кожним окремим підприємством у відповідності до структури управління, організаційної структури підприємства та особливостей діяльності.

В більш загальному можна окреслити суб'єкт як керуюча підсистема, а об'єкт – керована підсистема системи управління підприємством.

При цьому, вплив суб'єкта на об'єкт здійснюється саме шляхом цілеспрямованої дії, про яку йшлося вище.

Останнім елементом системи управління підприємством, який повинен бути включений в побудову такої системи, можна вважати забезпечення функціонування окресленої системи. При цьому в якості забезпечення системи управління підприємством доцільно зазначити інформаційне, нормативно-правове, фінансове, кадрове, методичне забезпечення.

З урахуванням зазначеного вище обґрунтування сутності управління та враховуючи узагальнену систему управління підприємством можна запропонувати уточнене визначення поняття «система управління підприємством» у такий спосіб: система управління підприємством це сукупність елементів, взаємозв'язок яких забезпечений цілеспрямованою дією суб'єкта на об'єкт, яка організована з метою надання окремим підсистемам управління бажаного стану.

Запропоноване визначення відрізняється від існуючих розкриттям змісту взаємозв'язку окремих елементів системи, врахуванням мети, а також комплексністю.

Таким чином, система управління підприємством побудована на основі системного підходу та враховує всі необхідні елементи, розкриття [64] і повертаємось до додатку А змісту яких дозволяє надати цілісне уявлення про управління підприємством. Поряд із цим, з урахуванням окресленого напруму даного дослідження доцільно певну увагу приділити функціонуванню такої системи з урахуванням кризових умов.

З урахуванням зазначеного, можна зробити висновок, що в кризових умовах система управління підприємством повинна переглядатись та дещо реформуватись.

Таке реформування доцільно звести до наступного:

- включення в перелік завдань – визначення шляхів встановлення фінансової неспроможності, пошук резервів підвищення платоспроможності, аналіз зовнішнього середовища з метою виявлення фінансових загроз;

- доповнення мети системи управління підприємством у такий спосіб – надання керованій підсистемі бажаного стану та забезпечення її фінансової сталості;

- доповнення функції планування функціями аналізу та прогнозування, що в кризових умовах набуває перипочергового значення.

Окреслені пропозиції на думку автора, безперечно сприятимуть наданню побудованій системі ознак, які є необхідними для системи в умовах фінансової кризи. Проте, безперечно, теоретична обізнаність в побудові антикризової системи управління підприємством сприятиме досягненню мети підприємства в умовах підвищеної складності з практичної точки зору.

Кризові умови висувають до кваліфікації керівників більш високі вимоги, ніж звичайні. Необхідним виступає розробка та обґрунтування істотно нової концепції розвитку підприємства, яка б була життєздатна в надзвичайно складних умовах. Керівники підприємств покликані стати ініціаторами в області реалізації технологічних і організаційних змін. Кризові умови мають суттєвий вплив на всі підрозділи підприємства, які мають бути розкриті у взаємозв'язку із підсистемами системи управління підприємством.

Антикризове управління фінансами це система принципів і методів розробки і запровадження системи управлінських рішень з метою протидії фінансовим кризам суб'єкта господарювання та мінімізації їх негативних фінансових наслідків [19, 66].

Антикризове управління фінансами має на меті відновлення фінансової рівноваги суб'єкта господарювання та мінімізацію розмірів зниження його ринкової вартості, обумовленими кризовими явищами [67].

Антикризове фінансове управління логічно розглядати як підсистему загальної системи управління суб'єктами економічної діяльності, головним завданням якого є своєчасне діагностування передкризового фінансового стану суб'єктів економічної діяльності і прийняття необхідних превентивних заходів щодо попередження фінансової кризи [17].

Завдання антикризового управління фінансами представлено на рис.

Рис. 1.1 – Завдання антикризового управління фінансами [17]

Система антикризового управління фінансами базується на певних принципах [15]:

1. Принцип постійної готовності реагування. Система антикризового управління фінансами повинна бути оперативною та здатною до швидкого реагування на будь-які сигнали щодо можливості виникнення загроз фінансової кризи.

2. Принцип превентивності дій, що полягає в пріоритетності головного завдання антикризового управління фінансами, спрямованого саме

на перешкоджання виникненню кризи та своєчасній профілактиці, аніж на усунення наслідків фінансової кризи, яка вже має місце.

3. Принцип терміновості реагування. Підприємство повинно постійно мати у власному арсеналі весь набір ресурсів та інструментів для боротьби із фінансовою кризою, яка може розпочатись достатньо несподівано.

4. Принцип адекватності реагування. Система антикризового управління фінансами повинна містити досконале кадрове забезпечення, яке в змозі адекватно оцінити причини виникнення кризових проявів та усунути саме їх, не витрачаючи ресурси на потенціал на боротьбу з другорядними

чинниками.

5. Принцип комплексності прийнятих рішень. Заходи із протидії кризових явищам в межах підприємства повинні носити комплексний характер та торкатись всіх ділянок роботи суб'єкта господарювання, які вважаються вразливими під дією кризових явищ.

6. Принцип альтернативності дій. Система антикризового управління фінансами повинна бути здатна розробляти та запроваджувати багато варіантів альтернативних засобів боротьби із кризою та завдяки їх аналізу і оцінці обирати найефективніший засіб.

7. Принцип адаптивності управління. Даний принцип полягає в забезпеченні високого рівня адаптивності окремих елементів системи антикризового управління фінансами, які повинні бути здатні швидко реагувати на мінливі умови зовнішнього та внутрішнього середовища.

8. Принцип пріоритетності використання внутрішніх ресурсів. Система антикризового управління фінансами повинна мати внутрішні ресурси для боротьби із загрозами та кризовими явищами. Таке зауваження ґрунтується на тому, що саме внутрішні ресурси є для підприємства оптимальнішими через високу вартість та складність залучення зовнішніх.

9. Принцип оптимальності зовнішньої санації. Суб'єкт

господарювання при виборі форм і складу зовнішніх санаторів повинен додержуватись певних критеріїв: збереження управління підприємством його початковими засновниками, мінімізація втрати ринкової вартості підприємства та інші.

10. Принцип ефективності. Система антикризового управління фінансами повинна мати всі необхідні елементи, взаємодія яких дозволить окресленій системі бути ефективною та результативною в процесі боротьби із загрозами фінансової кризи.

Узагальнені вище принципи виступають підґрунтям організації системи антикризового фінансового управління підприємством.

Крім того, в контексті даного дослідження доцільно узагальнити показники, що виступають в якості сигналів про появу загроз.

До таких показників доцільно віднести наступні [61]:

- стрімке зменшення попиту на продукцію, зниження купівельної спроможності окремих груп громадян, протилежна ситуація у конкурентів – стрімке зростання величини попиту на продукцію конкурентів;

- погіршення загальних характеристик факторів виробництва: зниження пропозиції сировини та матеріальних ресурсів, збільшення ціни на сировину, матеріали та обладнання;

- згорання діяльності споріднених галузей;
- загрозливі зміни в концепції діяльності державних і владних структур: загострення жорстокості податкового законодавства, валютні коливання, зміни в митному законодавстві, підвищення митних ставок, зміни в цивільному і комерційному законодавстві;

- виникнення форс-мажорних ситуацій: розташування компанії в регіоні, схильному до стихійних лих; зміни засад співпраці нашої держави із державами-партнерами, стрімке збільшення науково-технічного потенціалу конкурентів;

- погіршення технічного потенціалу підприємства;

– погіршення технологічного потенціалу підприємства;
 – погіршення кадрового потенціалу підприємства;
 – недоліки в організаційній структурі підприємства;
 – пріоритетність позикових коштів в структурі капіталу підприємства.

Таким чином, об'єктивні процес, що мають місце в нашій державі стали причинами збільшення кількості неплатоспроможних підприємств, що згодом в більшості випадків становляться банкрутами. Причини таких наслідків можуть бути різні як зовнішні (екзогенні), так і внутрішні (ендогенні).

Наявність таких факторів є наслідком незадовільного фінансового стану суб'єктів господарювання, а в подальшому зумовлюють нездатність самостійно розрахуватись з боргами.

Для нарощення платоспроможності і попередження банкрутства вітчизняних підприємств, а відтак і успішного господарювання на ринкових засадах доцільно своєчасно вдатися до вирішення проблем, що можуть спровокувати припинення суб'єктів господарювання. Зокрема, фінансовий моніторинг, вивчення зовнішніх і внутрішніх чинників, які можуть негативно впливати на платоспроможність підприємства, використання різних методів оцінки ймовірності банкрутства на різних етапах життєдіяльності підприємства дасть можливість спрогнозувати їх фінансову стійкість. Окреслені заходи в комплексі являють собою систему антикризового управління фінансами підприємства.

НУБІП України

НУБІП України

Висновки до розділу

Аналіз літератури показав, що в сучасних умовах існує певна кількість підходів до трактування змісту «платоспроможність підприємства», які можна звести до наступного: стан суб'єкта господарювання, що характеризується спроможністю погасити власні зобов'язання.

Зроблено висновок, що питання управління платоспроможністю нерозривно пов'язано із уточненням системи управління підприємством в загалі та окреслення місця управління фінансами в ній.

Важливість для підприємства підтримувати платоспроможний стан у будь-який момент часу для задоволення вимог кредиторів, інвесторів, державних контролюючих установ вимагає обґрунтування концептуальних засад забезпечення платоспроможності, що передбачає вирішення певних основних питань [27]

Обґрунтовано, що в кризових умовах система управління підприємством повинна переглядатись та дещо реформуватись. Водночас, таке реформування доцільно звести до наступного:

- включення в перелік завдань – визначення шляхів встановлення фінансової неспроможності, пошук резервів підвищення платоспроможності, аналіз зовнішнього середовища з метою виявлення фінансових загроз;

- доповнення мети системи управління підприємством у такий спосіб – надання керованій підсистемі бажаного стану та забезпечення її фінансової сталості;

- доповнення функції планування функціями аналізу та прогнозування, що в кризових умовах набуває першочергового значення.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА «КОЛОС-Л»

2.1. Загальна економічна характеристика фермерського господарства

ФГ «Колос-Л» є суб'єктом підприємництва, що здійснює свою діяльність в сфері АПК. Його діяльність підпадає під регуляторну функцію таких нормативно-законодавчих актів: Конституції України, Господарський Кодекс, Земельний кодекс, Кодекс законів про працю, Цивільний Кодекс, нормативно-правові акти Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також інших нормативних актів. До основних законів, що регулюють виробничо-господарську діяльність сільськогосподарських підприємств, належать закони України «Про колективне сільськогосподарське підприємство», «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про фермерське господарство» та інші.

ФГ «Колос-Л» здійснює на правах самостійного господарюючого суб'єкта, комерційну та іншу не заборонену законодавством діяльність. Підприємство для досягнення своєї мети діяльності має право від свого імені укладати будь-які не заборонені чинним законодавством угоди, набувати майнових та особистих немайнових прав, нести обов'язки, а також виступати від свого імені в суді, арбитражному та третейському судах.

ФГ «Колос-Л» має самостійний баланс, рахунки в банках, крупну печатку і штампи зі своїм найменуванням.

Відповідно до Статуту, головною метою господарської діяльності ФГ «Колос-Л» є отримання прибутку, а також виробництво сільськогосподарської продукції, її переробки, реалізації та здійснення інших

видів діяльності.

Види діяльності ФГ «Колос-Л» за КВЕД:

01.11 – Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур;

01.19 – Вирощування інших однорічних і дворічних культур;

01.25 – Вирощування ягід, горіхів, інших плододових дерев і чагарників;

01.61 – Допоміжна діяльність у рослинництві;

01.63 – Післяурожайна діяльність;

01.64 – Оброблення насіння для відтворення;

10.61 – Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості.

Організаційна структура управління ФГ «Колос-Л» представлена на рис. 2.1.

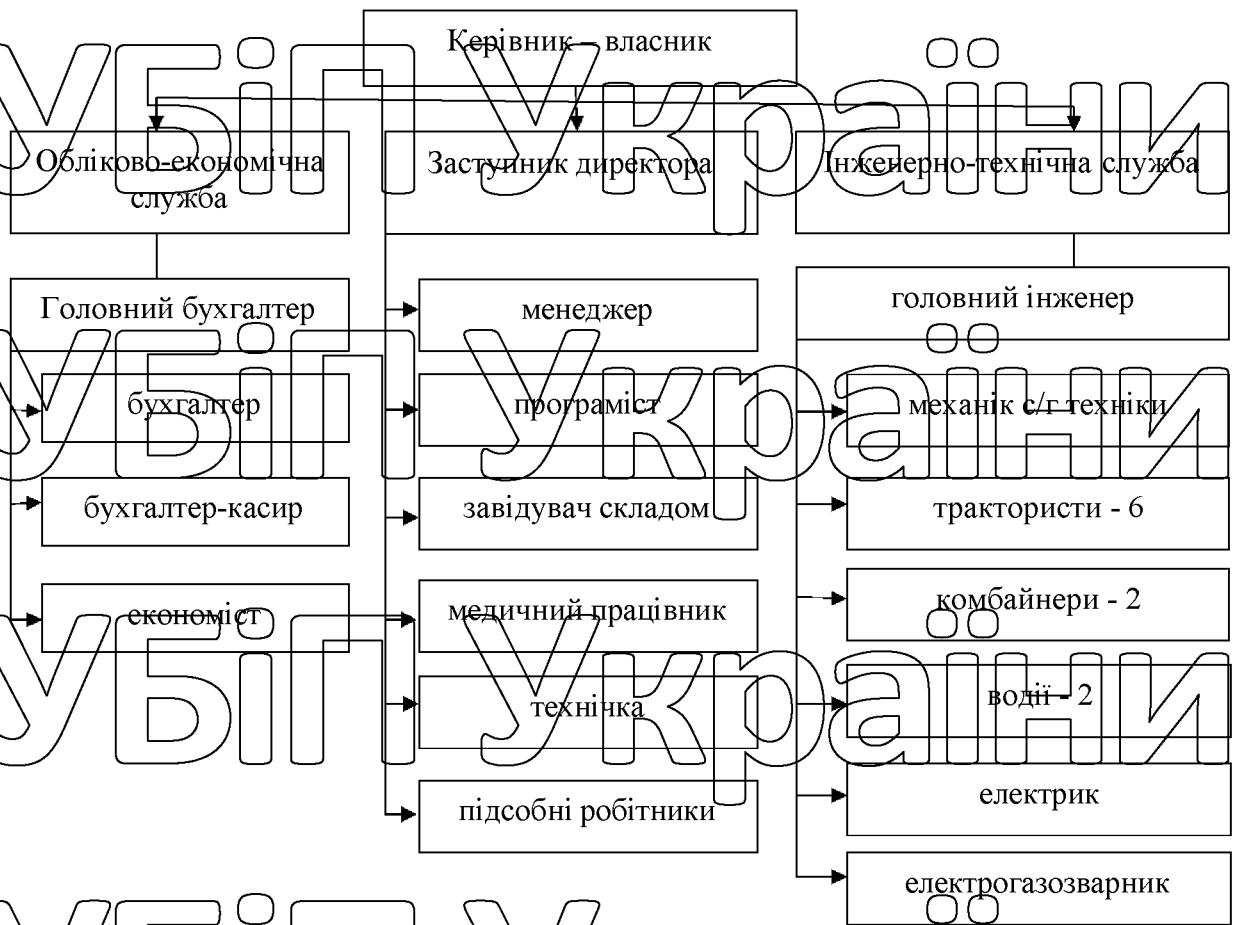

Рис. 2.1. Організаційна структура ФГ «Колос-Л»

З рис. 2.1 видно, що керівництво підприємством здійснює директор, який одночасно є власником. Він самостійно вирішує питання соціального розвитку, виробничо-господарської та фінансової діяльності господарства.

Власник організовує роботу підприємства і несе за це повну відповідальність.

Представляє підприємство у всіх установах, організаціях, розпоряджається майном та фінансовими активами, укладає договори, контракти і представляє підприємство в зовнішньому середовищі.

Основним і єдиним ринком збуту продукції ФГ «Колос-Л» є ринок сільськогосподарської продукції, продаючи свою продукцію як сировину або

корм для тварин. Цільовою аудиторією підприємства є, безпосередньо, підприємства які займаються скотарством або виготовленням готової продукції із зернових культур.

ФГ «Колос-Л» працює у галузях:

- вирощування зернових та технічних культур;
- овочівництво, декоративне садівництво та вирощування продукції розсадників.

Аналізуючи структуру управління підприємством ФГ «Колос-Л» можна зробити висновок про те, що вона є лінійно-функціональною. При такій

структурі лінійні керівники є єдиними начальниками, а їм надають допомогу функціональні органи. Лінійні керівники нижчих рівнів адміністративно не підпорядковані функціональним керівникам вищих рівнів.

2.2. Аналіз основних фінансово-економічних показників підприємства

Далі проведемо комплексний аналіз фінансового стану досліджуваного підприємства на основі даних звітності підприємства, узагальнивши динаміку показників його балансу (табл. 2.1).

Таблиця 2.1
Динаміка показників балансу ФГ «Колос-Л» у 2020-2022 рр., грн.

Стаття	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022 р. до 2020 р.	
				абсолютне, тис. грн	відносне, %
I. Необоротні активи					
Основні засоби:	1628,9	1461,8	1278,9	-350	-21,48
Усього за розділом I	1628,9	1461,8	1278,9	-350	-21,48
II. Оборотні активи					
Запаси	138,2	302,8	271,1	132,9	96,16
Готова продукція	117,2	134,6	86,2	-31	-26,45
Дебіторська заборгованість за продукцію	6,5	7,2	4,6	-1,9	-29,23
Дебіторська заборгованість з бюджетом	11,3	2,4	0	-11,3	0
Гроші та їх еквіваленти	0,4	2,8	1,1	0,7	175
Усього за розділом II	156,4	315,2	276,8	120,4	76,98
III. Необоротні активи, утримувані для продажу					
Баланс	1785,3	1777,0	1555,7	-3341	-12,86

Джерело: розраховано автором

За даними табл. 2.1 можемо зробити висновок, що за 2020-2022 рр., не відбувається суттєвого розширення господарської діяльності ФГ «Колос-Л». Це також підтверджує динаміка необоротних активів, про що свідчить абсолютне відхилення в -350 тис. грн., оскільки не відбувається суттєвого приросту основних засобів, а рівень зносу наявних зростає.

Схожа ситуація спостерігається з оборотними активами впродовж 2021-2022рр.: вартість запасів та готової продукції зменшилась з 302,8 тис. грн. в 2021р. до 271,1 тис. грн. в 2022р., вартість виробничих запасів та незавершеного виробництва незначно, але все ж таки зростає.

Водночас, дебіторська заборгованість за продукцію в 2020р. становила 6,5 тис. грн. в 2022р. заборгованість зменшилась до 4,6 тис. грн. Дебіторська заборгованість за виданими авансами та за розрахунками з бюджетом значно знизилась.

Гроші та їх еквіваленти за період 2020-2021рр., зросли на 2,4 тис. грн. а за період 2021-2022рр., зменшились на 1,7 тис. грн.

Загальна сума валюти балансу також зменшилась на 13%, що також свідчить про скорочення масштабів діяльності досліджуваного підприємства.

У табл. 2.2 наведено динаміку капіталу та зобов'язань ФГ «Колос-Л» .

Таблиця 2.2
Динаміка показників капіталу та зобов'язань ФГ «Колос-Л» у 2020-2022 рр., тис. грн.

Стаття	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022 р. до 2020 р.	
				абсолютне, тис. грн.	відносне, %
1	2	3	4	5	6
I. Власний капітал					
Додатковий капітал	239,6	191,5	198,5	41,1	17,15
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	275,0	288,4	317,2	42,2	15,34

1	2	3	4	5	6
Усього за розділом I	514,6	479,9	515,7	1,1	0,21
III Поточні зобов'язання					
Усього за розділом	1270,7	1297,1	1040	-230,7	-18,15
Баланс	1785,3	1777,0	1555,7	-3341	-12,86

Джерело: розраховано автором

За даними табл. 2.2 можемо зробити висновок, що за аналізований період 2020-2022 рр., не відбулося суттєвого зростання власного капіталу, абсолютне відхилення за яким становить 1,1 тис. грн.

Нерозподілений прибуток незначними темпами зростає з 275,0 тис. грн. до 317,2 тис. грн. за період 2020-2022 рр.

Поточні зобов'язання зменшились з 1270,7 тис. грн. в 2020р. до 1040 тис. грн. в 2022р., що можна вважати достатньо позитивним явищем.

Далі проаналізуємо основні показники ліквідності активів досліджуваного підприємства (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка показників ліквідності ФГ «Колос-Л» за 2020-2022 роки

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022 р. до 2020 р.
Коефіцієнт покриття	0,12	0,24	0,26	0,14
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,014	0,009	0,005	-0,009
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,0003	0,002	0,001	0,0007

Джерело: розраховано автором

За даними табл. 2.3 можемо зробити висновок, що коефіцієнти ліквідності вкрай низькі. Коефіцієнт покриття в 2022 р., що становить 0,26 і менше за критичне значення коефіцієнта покриття прийняте за 1. Підприємство не може розрахуватися за своїми поточними зобов'язаннями за рахунок усіх своїх оборотних активів. Це створює високі ризики для виникнення неплатоспроможності.

Водночас, ліквідність у 2020 та 2022 вкрай низька.

Тобто підприємство не здатне розрахуватися наявними грошовими коштами за самими терміновими зобов'язаннями.

Але в довгостроковій перспективі така ситуація є високим фінансовим ризиком.

Поряд із цим доцільно зауважити, що всі коефіцієнти ліквідності мають тенденцію до зростання на протязі аналізованого періоду часу, що є в повній мірі позитивним явищем.

Далі проаналізуємо динаміку основних показників фінансової стійкості.

Таблиця 2.4

Динаміка показників фінансової стійкості ФГ «Колос-Л» за 2020-2022

Показник	роки			Відхилення 2022 р. до 2020 р.
	2020 рік	2021 рік	2022 рік	
Коефіцієнт автономії	0,29	0,27	0,33	0,04
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	0,3	0,65	0,54	0,24
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,29	0,27	0,33	0,04

Джерело: розраховано автором

За даними табл. 2.4 можемо зробити висновок, що підприємство є фінансово нестійким, про що свідчить низьке значення показника фінансової стійкості.

Відповідно залежність від зовнішніх джерел фінансування є відносно низькою і значна частка зобов'язань носить довгостроковий характер, що свідчить про доцільність удосконалення фінансової стратегії досліджуваного підприємства.

2.3. Оцінка платоспроможності фермерського господарства

Найчастіше в економічних дослідженнях використовуються економіко-математичні моделі, що є основою кількісного експрес-аналізу, моделі з використанням дискримінантного аналізу, що використовується для оцінки платоспроможності та банкрутства підприємства. У сучасних умовах найбільш поширеними моделями прогнозування платоспроможності за рахунок банкрутства виступають:

- Модель О. Терещенка;
- Модель А. Матвійчука.

Таким чином, за допомогою вищезазначених моделей, що базуються на основі показників ділової активності та рентабельності можна спрогнозувати з великою точністю чи схильне підприємство до банкрутства, чи може успішно працювати. Проте слід відмітити, що дані моделі дуже рідко використовуються на вітчизняних підприємствах, що опинились у фінансовій кризі.

У табл. 2.5 проведено оцінку вірогідності банкрутства фермерського господарства «Колос - Л» за вітчизняною методикою, яка враховує економічні реалії України.

НУБІП України

Таблиця 2.5

Діагностика банкрутства за моделлю О.О. Терещенко

Розрахунок	Коефіцієнт	2022 рік	Добуток значення на коефіцієнт
Відношення грошових надходжень до зобов'язань (x_1)	1,5	0,00105769	0,00158654
Відношення валюти балансу до зобов'язань (x_2)	0,08	1,496	0,1196
Відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів (x_3)	10	0,0086	0,086
Відношення прибутку до виручки (x_4)	5	0,053	0,265
Відношення виробничих запасів до виручки (x_5)	0,3	1,07	0,32
Відношення виручки до основного капіталу (x_6)	0,1	0,49	0,049
Разом	X	X	0,8412

Джерело: розраховано автором на основі [78]

За моделлю Терещенко О.О. Z менше 2, тобто банкрутство фермерському господарству загрожує і відповідно платоспроможність порушено.

НУБІП України

У табл. 2.6 проведено оцінку вірогідності банкрутства фермерського господарства «Колос - Л» за вітчизняною методикою А. Матвійчука.

Таблиця 2.6

Діагностика банкрутства за моделлю А. Матвійчука

Розрахунок	Коефіцієнт	2022 рік	Добуток значення на коефіцієнт
коефіцієнт мобільності активів (X ₁)	0,033	0,22	0,007
коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (X ₂)	0,268	0	0
коефіцієнт оборотності власного капіталу (X ₃)	0,045	0,049	0,0022
коефіцієнт окупності активів (X ₄)	0,018	0,0086	0,00015
коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами (X ₅)	0,004	0,54	0,0021
концентрації залученого капіталу (X ₆)	0,015	0	0
коефіцієнт покриття боргів власним капіталом (X ₇)	0,702	0,49	0,34
Разом	X	X	0,36

Джерело: розраховано автором на основі [52]

За моделлю А. Матвійчука показник менше 1,104 – фінансовий стан не задовільний і висока ймовірність банкрутства.

Узагальнено результати моделювання ризику банкруства за різними моделями у табл. 2.7.

НУБІП України

Таблиця 2.7

Узагальнені результати моделювання ймовірності банкруства

Модель	Ймовірність банкруства
Модель Терещенко О. О.	Висока
Модель Матвійчука А. В.	Висока

Отже, на основі інтегральної оцінки схильності до банкруства компанії ФГ «Колос Д» можемо зробити висновок, що дані моделі вказують на те, що ймовірність банкруства досліджуваного підприємства є високою, а платоспроможність - низькою.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Висновки до розділу

ФГ «Колос-Л» є суб'єктом підприємництва, що здійснює свою діяльність в сфері АПК.

Аналізуючи структуру управління підприємством ФГ «Колос-Л» можна зробити висновок про те, що вона є лінійно-функціональною. При такій структурі лінійні керівники є єдиними начальниками, а їм надають допомогу функціональні органи. Лінійні керівники нижчих рівнів адміністративно не підпорядковані функціональним керівникам вищих рівнів.

Підприємство є фінансово нестійким, про що свідчить низьке значення показника фінансової стійкості. Підприємство не може розраховуватися за своїми поточними зобов'язаннями за рахунок усіх своїх оборотних активів. Це створює високі ризики для виникнення кризи неплатоспроможності. Водночас, ліквідність у 2020 та 2022 вкрай низка. Тобто підприємство не здатне розраховуватися наявними грошовими коштами за самими терміновими зобов'язаннями. Але в довгостроковій перспективі така ситуація є високим фінансовим ризиком.

Поряд із цим доцільно зауважити, що всі коефіцієнти ліквідності мають тенденцію до зростання на протязі аналізованого періоду часу, що є в повній мірі позитивним явищем.

Найчастіше в економічних дослідженнях використовуються економіко-математичні моделі, що є основою кількісного експрес-аналізу, моделі з використанням дискримінантного аналізу. У сучасних умовах найбільш поширеними моделями прогнозування банкрутства виступають: Модель О.Тищенко; Модель Матвійчука.

Таким чином, за допомогою вищезазначених моделей, що базуються на

НУБІП України

НУБІП України
на основі показників ділової активності та рентабельності можна спрогнозувати з великою точністю чи схильне підприємство до банкрутства, чи може успішно працювати. Проте слід відмітити, що дані моделі дуже рідко використовуються на вітчизняних підприємствах, що опинились у фінансовій кризі.

НУБІП України
Отже, на основі інтегральної оцінки схильності до банкрутства компанії ФГ «Колос Л» можемо зробити висновок, що дані моделі вказують на те, що ймовірність банкрутства досліджуваного підприємства є високою.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА «КОЛОС - Л»

3.1. Обґрунтування фінансової стратегії забезпечення платоспроможності фермерського господарства

Перш ніж перейти до обґрунтування фінансової стратегії необхідно оцінити фактори впливу на її ефективність і саме з урахуванням отриманих результатів розробляти напрями удосконалення.

Таке зауваження ґрунтується на тому, що без зваженого процесу оцінки існуючих факторів впливу та отримання результатів такої оцінки не доцільно робити висновки щодо перспектив підвищення ефективності діючих механізмів, а отже не доречно розробляти шляхи удосконалення.

Для обґрунтування оцінки факторів впливу на ефективність фінансової стратегії фермерського господарства запропоновано використовувати метод математичного моделювання Кендалла [92], що базується на розрахунку коефіцієнту кореляції Кендалла (Kendall tau rank correlation coefficient) як міри лінійного зв'язку між випадковими величинами.

Кореляція Кендалла є ранговою, тобто для оцінки міцності кореляційного зв'язку застосовуються не чисельні значення, а відповідні їм ранги.

Задля цього в першу чергу необхідно виокремити фактори впливу на ефективність фінансової стратегії фермерського господарства:

x_1 Орієнтація на задоволення інформаційних потреб користувачів

результатами фінансового аналізу

x_2 Наявність надійної системи оцінки даних в процесі проведення фінансового аналізу

x_3 Наявність системи аналізу

x_4 Збалансованість між інноваціями та ризиком в процесі здійснення фінансового аналізу

x_5 Налагоджена система реалізації результатів фінансового аналізу

x_6 Кваліфікація та компетентність фінансових аналітиків

x_7 Заходи щодо забезпечення підвищення кваліфікації фінансових аналітиків

x_8 Наявність раціональної організаційної побудови фінансового аналізу

x_9 Рівень використання фінансових, інформаційних та комунікаційних технологій

x_{10} Досконалість методичного підґрунтя проведення фінансового аналізу

Виокремлені нами фактори запропоновано експертам для оцінки. При цьому в якості експертів обрано бізнес-аналітиків. Слід підкреслити, що мета даного експертного дослідження не передбачає вказівки особистих даних обраних експертів.

Головна мета експертного дослідження – обґрунтувати доцільність застосування підходу до оцінки факторів впливу на ефективність фінансової стратегії фермерського господарства, що базується на методі кореляційно-регресійного аналізу Кендалла.

Так, для визначення достатності рівня узгодженості думок експертів було застосовано коефіцієнт конкордації Кендалла, а результати експертного нами дослідження представлено в таблиці 3.1.

НУБІП України

НУБІП України

Таблиця 3.1

Результати експертного дослідження оцінки факторів впливу на ефективність фінансової стратегії фермерського господарства

Фактори	Експерти					Сума рангів	D (середнє значення)	d^2 (кваратичне значення)
	1	2	3	4	5			
x_1	4	5	5	8	4	26	-8,1	65,61
x_2	9	9	7	6	8	39	4,9	24,01
x_3	4	4	5	3	6	22	-12,1	146,41
x_4	5	5	6	6	5	27	-7,1	50,41
x_5	3	5	5	5	4	22	-12,1	146,41
x_6	8	8	10	9	7	42	7,9	62,41
x_7	6	7	7	5	4	29	-5,1	26,01
x_8	9	9	8	10	8	44	9,9	98,01
x_9	9	9	10	8	8	44	9,9	98,01
x_{10}	9	10	9	8	10	46	11,9	141,61
Σ						341		858,59

Джерело: розраховано автором на основі [92]

В таблиці 3.1 розраховано два головних показники – D та d^2 .

D – середнє значення, яке розраховано наступним чином: ми отримали показник $d = 34,1$ (сума всіх рангів, поділена на $10 = 341/10 = 34,1$).

Далі розраховуємо наступним чином:

Від суми рангів в розрізі окремого фактору віднімаємо дану суму 34,1.
Отримуємо показник D .

d^2 – квадратичне значення, яке розраховано як вищезазначений показник D в квадраті.

Перевірка правильності складання матриці на основі обчислення контрольної суми (формула 3.1):

$$\sum_{ij} x_{ij} = \frac{(1+n) \cdot n}{2} = \frac{(1+10) \cdot 10}{2} = 55 \quad (3.1)$$

де n – кількість факторів.

У даному прикладі фактори за значимістю розподілилися наступним чином (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Розташування факторів впливу на ефективність фінансової стратегії фермерського господарства

Фактор	Сума рангів
x_{10} Досконалість методичного підручтя проведення фінансового аналізу	46
x_8 Наявність раціональної організаційної побудови фінансового аналізу	44
x_9 Рівень використання фінансових, інформаційних та комунікаційних технологій	44
x_6 Кваліфікація та компетентність фінансових аналітиків	42

x_2	Наявність надійної системи оцінки даних в процесі проведення фінансового аналізу	39
x_7	Заходи щодо забезпечення підвищення кваліфікації фінансових аналітиків	29
x_4	Збалансованість між інноваціями та ризиком в процесі здійснення фінансового аналізу	27
x_1	Орієнтація на задоволення інформаційних потреб користувачів результатами фінансового аналізу	26
x_3	Наявність системи аналізу	22
x_5	Налагоджена система реалізації результатів фінансового аналізу	22

Отже, як видно з таблиці 3.2, найбільш значимими факторами виявилися досконалість методичного підґрунтя проведення фінансового аналізу та наявність раціональної організаційної побудови фінансового аналізу.

В свою чергу найменший вплив чинить такий фактор як налагоджена система реалізації результатів фінансового аналізу.

Саме з урахуванням найбільш впливових факторів й повинні розроблятися напрями удосконалення фінансового аналізу.

Для визначення достатності рівня узгодженості думок експертів було застосовано коефіцієнт конкордації Кендалла [92]. Коефіцієнт конкордації (W) Кендалла є показником множинної рангової кореляції. W може приймати значення в діапазоні від 0 до +1, де $W=0$ означає повну відсутність узгодженості в оцінках чи судженнях експертів, а $W=1$ – повну узгодженість.

За гранично допустиме значення коефіцієнту конкордації пропонуємо взяти $W=0,4 - 0,6$: (середня узгодженість думок експертів), $W=0,1 - 0,3$: (низька

узгодженість думок експертів), $W = 0,7 - 1$: (висока узгодженість думок експертів).

Проведемо оцінку середнього ступеня узгодженості за допомогою коефіцієнту конкордації (формула 3.2):

$$W = \frac{12 * S}{m^2 * (n^3 - n)} \quad (3.2)$$

де $S = 858,59$ (сума квадратичних значень d^2), $n = 10$ (кількість факторів), $m = 5$ (кількість експертів)

$$W = \frac{12 * 858,59}{25 * (1000 - 10)} = \frac{10303,08}{24750} = 0,416$$

$W = 0,416$ говорить про наявність середнього ступеня узгодженості думок експертів.

Для оцінки значущості коефіцієнта конкордації скористаємося критерієм узгодження Пірсона (формула 3.3):

$$\chi^2 = \frac{12 * S}{m * n * (n + 1)} \quad (3.3)$$

$$\chi^2 = \frac{12 * 858,59}{5 * 10 * (10 + 1)} = \frac{10303,08}{550} = 18,73$$

χ^2 порівняємо з табличним значенням для числа ступенів свободи $K = n - 1 = 10 - 1 = 9$ і при заданому рівні значущості $\alpha = 0,04$

Оскільки χ^2 розрахований 18,73 > табличного значення 16,9 (уніфікована таблиця критерію Пірсона), то $W = 0,416$ величина не

випадкова, а отому отримані результати мають сенс і можуть використовуватися в подальших дослідженнях.

Отже в контексті даного дослідження за допомогою методу кореляційно-регресійного аналізу Кендалла [92] – розташовано відокремлені фактори впливу на ефективність фінансової стратегії фермерського господарства за значимістю.

У системі розробки організаційно-економічного механізму антикризового управління одне з важливих місць посідає фінансове планування, що реалізується шляхом планування виробництва і реалізації, а також контролю за витратами коштів.

Фінансове планування забезпечує необхідний контроль за залученням і використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, створює необхідні умови для покращення фінансового стану банківської установи.

Воно безпосередньо пов'язане з плануванням діяльності і будується на основі інших показників плану.

Однак, розробка фінансового плану не є простим арифметичним перерахуванням показників у фінансові показники [4].

У процесі розробки проекту фінансового плану необхідно застосовувати творчий підхід до показників плану, виявляти і використовувати не враховані резерви, знаходити методи більш ефективного використання потенціалу банківської установи, більш раціональної витрати фінансових ресурсів, підвищення споживчих послуг.

Результатом антикризового планування є антикризова стратегія.

Розробка фінансового плану із фінансового оздоровлення ФГ «Колос Л» пов'язана з визначенням: витрат на реалізовану продукцію, виручки від реалізації; грошових нагромаджень; амортизації; обсягу і джерел фінансування; намічених на плановий період інвестицій; потреби в оборотних коштах і джерелах їх покриття; розподілі і використанні прибутку; взаємовідносин з бюджетом і банками.

Запропонована фінансова стратегія із фінансового оздоровлення в розрізі елементів представлена на рис. 3.1

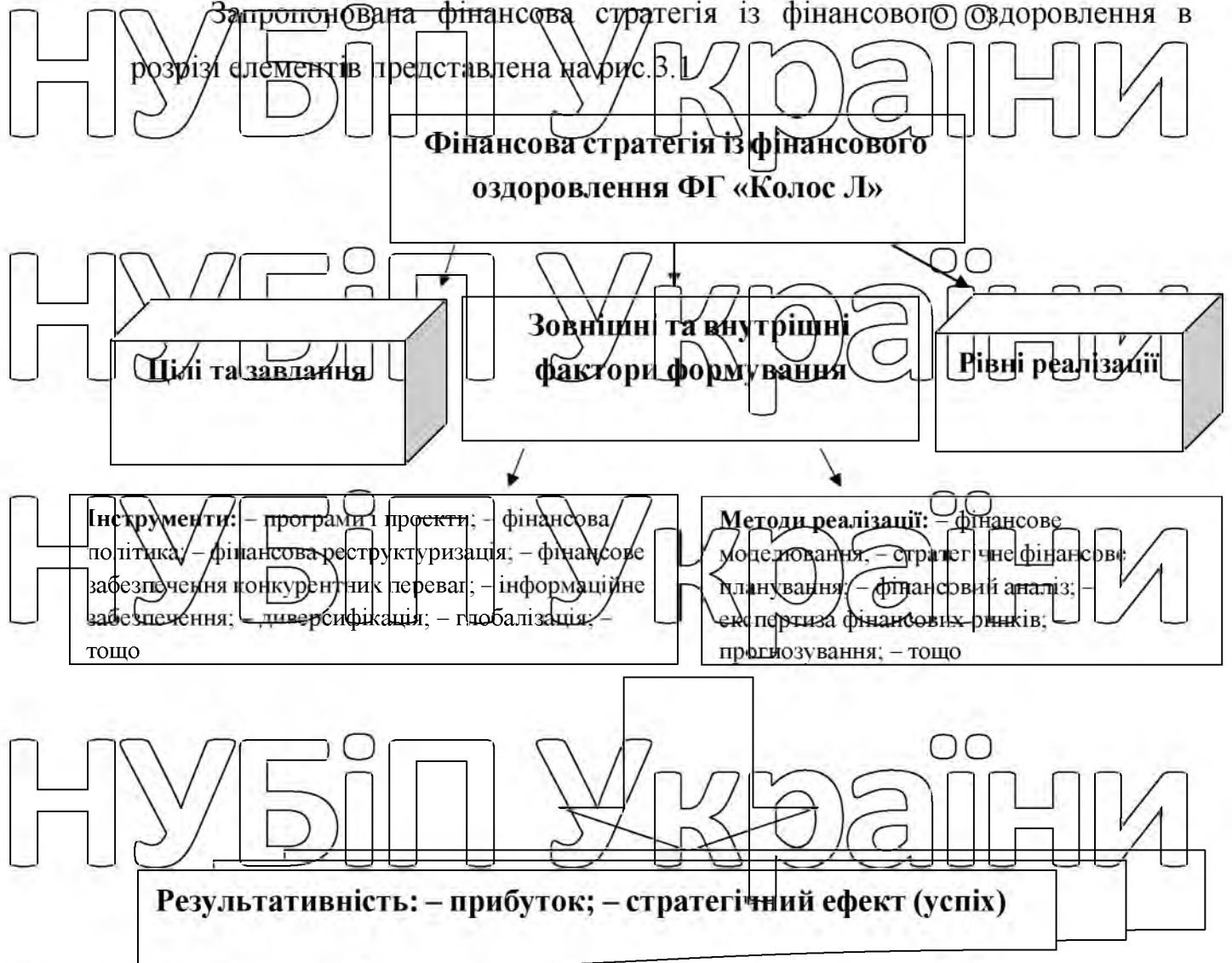

Рисунок 3.1 – Модель формування фінансової стратегії із фінансового оздоровлення ФГ «Колос Л»

Уже багато керівників усвідомили, що ринкова економіка різко відрізняється від планової, однак для успішної роботи необхідно чітко розуміти напрямки діяльності і механізми їх реалізації.

Тому фінансове планування, будучи одним із способів ефективної роботи підприємства, стає сьогодні реальною необхідністю.

Таким чином, практичне використання фінансового планування із фінансового оздоровлення на підприємстві дасть змогу керівництву

НУВБІП УКРАЇНИ

одержувати оперативну інформацію про стан фінансів підприємства, напрямків використання коштів, що значно підвищить ефективність прийняття управлінських рішень в контексті протидії банкрутству ФГ «Колос Л» .

НУВБІП УКРАЇНИ

Зазначимо, що фінансове планування із фінансового оздоровлення на ФГ «Колос Л» має наступну цільову спрямованість:

- забезпечення фінансовими ресурсами і коштами діяльності підприємства;
- збільшення прибутку від основної діяльності й інших видів діяльності, якщо вони мають місце.

НУВБІП УКРАЇНИ

Методи реалізації фінансової стратегії із фінансового оздоровлення ФГ «Колос Л» :

- фінансове моделювання;
- стратегічне фінансове планування;
- фінансовий аналіз;
- експертиза фінансових ринків;
- прогнозування.

НУВБІП УКРАЇНИ

Процес протидії банкрутству підприємства нерозривно пов'язаний із організаційною структурою підприємства та її удосконаленням.

НУВБІП УКРАЇНИ

Так, як показали результати дослідження, які висвітлені в попередніх розділах, проблемам протидії банкрутству на підприємстві ФГ «Колос Л» приділяється недостатня увага.

НУВБІП УКРАЇНИ

Під значною загрозою кризи неплатоспроможності опинилися як великі, так і малі підприємства, зі збитками працює майже кожне друге вітчизняне підприємство. Передумовою цьому є глибока фінансова криза, нестабільна економіка, проблеми в податковій сфері, а також неефективна нормативно-законодавча база.

НУВБІП УКРАЇНИ

На сьогодні для України актуальним завданням є дослідження методів оцінки платоспроможності для підприємств.

Важливим для кожного суб'єкта господарювання є проаналізувати платоспроможність, і всіляко сприяти запобіганню кризі неплатоспроможності.

Саме комплексна оцінка надасть можливості своєчасно розробити та впровадити антикризові заходи і тим самим запобігти кризовим явищам.

Таке явище як неплатоспроможність розповсюджене не тільки в нашій державі, але є й типовим для багатьох зарубіжних країн навіть з добре розвинутою ринковою економікою.

Враховуючи те, що наша держава з недостатньо розвинутою економікою, дуже важливо звернутися до закордонного досвіду у здійсненні аналізу й оцінки платоспроможності.

У сучасних умовах розвитку економіки, для успішного та стабільного розвитку і функціонування будь-якого суб'єкта господарювання є розробка та впровадження на підприємстві системи раннього попередження та прогнозування аналізу ймовірності неплатоспроможності (рис.3.2).

Рисунок 3.2 – Система попередження, прогнозування та подолання неплатоспроможності підприємства та її складові елементи [23, 42]

Отже, схема на рис. 3.2 ілюструє, що уникнення неплатоспроможності підприємств та своєчасність виявлення загроз фінансовій безпеці можливе за допомогою постійного моніторингу за діяльністю. Це передбачає проведення

поточної діагностики стану підприємства та встановлення загроз і пріоритетів подальшого розвитку.

У світовій практиці існує доволі велика кількість методів прогнозування, щодо забезпечення платоспроможності. Проте кожен з методів має як свої переваги так і недоліки.

Тому доцільним буде вибрати такий метод, який дозволить з мінімальними затратами ресурсів отримати найбільш однозначну та точну оцінку економічного стану.

Із зарубіжного досвіду виходить, що спрогнозувати неплатоспроможність можна за 1,5-2 роки до появи його очевидних ознак.

Зарубіжний досвід показує, що найбільш часто на практиці застосовують дискримінантний аналіз, це так званий комплекс методів математичної статистики. За допомогою метричної шкали, яка будується на основі емпіричного дослідження фінансових показників підприємств, одні з яких працюють успішно, а інші опинились у кризовій ситуації. Можна дослідити підприємство з високим рівнем ймовірності неплатоспроможності та спрогнозувати його майбутній фінансовий стан.

Більшість дослідників, що займалися проблемою оцінки платоспроможності, дійшли висновку, що одні моделі мають значущі переваги при оцінці платоспроможності, інші недоліки.

У світовій практиці в різні періоди і для різних економічних умов сформульовано різні системи моделей для прогновної оцінки загроз та ймовірності неплатоспроможності суб'єкта господарювання, і у базову основу цих моделей покладено дискримінантний аналіз.

Тому, підводячи підсумок, необхідно зазначити, що моделі аналізу платоспроможності розроблені іноземними фахівцями є досить ефективними і часто використовуваними за кордоном.

Але в Україні вони застосовуються дуже рідко, це пов'язано з низкою проблем: відсутністю фахівців достатньої кваліфікації, відсутністю фінансів

для закупівлі методик розроблених західними фахівцями, відсутністю прозорості у фінансовій звітності, зокрема проблематика «подвійної бухгалтерії», а також адаптованості до умов діяльності та інформаційного забезпечення вітчизняних підприємств.

Тож на сьогодні немає єдиного підходу щодо оцінки платоспроможності підприємств. Про те, даний аналіз зарубіжних методик дає змогу стверджувати, що оціночні показники більш точно характеризують фінансовий стан підприємства та більш обґрунтовано можуть надати рекомендації для проведення санації та реструктуризації.

Проведення великої кількості активних операцій аграрними підприємствами України здійснюється шляхом формування відповідної структури портфелів їх фінансових інвестицій та розміщень. Але збільшення частки дебіторської або кредиторської заборгованості в активах підприємства призводить до погіршення його ліквідності.

Тому для зниження ризику збитків необхідно проводити поглиблений аналіз формування інвестиційного портфеля та залучення фінансових ресурсів підприємства з точки зору ліквідності, прибутковості операцій та їх диверсифікація. При цьому бажано дотримуватися наступних рекомендацій:

- розгляд питань, пов'язаних з формуванням портфеля фінансових інвестицій та зобов'язань підприємства, необхідно здійснювати у зв'язку із завданнями і цілями управління підприємством в цілому та завданнями досягнення і підтримки необхідного рівня ліквідність, платоспроможність і прибутковість окремих операцій;

- враховуючи те, що для більшості сільськогосподарських підприємств переважаючу частку в структурі портфеля фінансових інвестицій складають кредити, підвищену увагу слід приділяти залученим кредитам;

- співвідношення ліквідності та ризикованості певної операції доцільно розглядати як узагальнений показник при визначенні напрямів фінансових інвестицій для формування ліквідного портфеля підприємства.

Таким чином, можна зазначити, що з метою вдосконалення фінансового менеджменту платоспроможності сільськогосподарських підприємств доцільно дотримуватись таких пропозицій:

- платоспроможність підприємства доцільно визначити як функціональну залежність різниці обсягу фінансових ресурсів за відповідними групами активів, класифікованих залежно від ступеня ліквідності, та пасивів підприємства, згрупованих за терміновістю їх використання та залучення;

- підприємству з нестабільною платоспроможністю в першу чергу необхідно вдосконалити організаційну структуру управління, звернути увагу на розвиток управління та, можливо, створити службу внутрішнього аудиту, що б зменшило зловживання на підприємстві;

- підприємство повинно постійно визначати потребу в ліквідних фінансових ресурсах на короткостроковий і довгостроковий періоди.

Отже, вдосконалення фінансового менеджменту платоспроможності аграрного підприємства повинно здійснюватися шляхом виваженої фінансової політики підприємства щодо пасивних та активних операцій, яка повинна реалізовуватися з урахуванням кон'юнктури ринку та специфіки діяльності. виконується.

З метою підвищення ефективності діяльності підприємства також доцільно провести перш за все ряд удосконалень технології фінансового аналізу підприємства.

Таке зауваження ґрунтується на тому, що саме фінансовий аналіз є підґрунтям для прийняття ефективних фінансових рішень щодо підвищення ефективності діяльності підприємства.

Для того, щоб здійснити оптимізацію фінансової стратегії підприємства (утому числі, для підвищення платоспроможності підприємства), було використано методи удосконалення технології фінансового аналізу платоспроможності і використано наступні показники [60; 62; 70; 83; 93].

П1: показник формального оформлення аналізу;

П2: показник окреслення переліку нормативних документів, які регламентують зміст фінансового аналізу;

П3: показник розкриття питання поточної дебіторської заборгованості;

П4: показник розкриття порядку визначення сумнівної дебіторської заборгованості;

П5: показник розкриття критеріїв відмінності сумнівної дебіторської заборгованості від безнадійної;

П6: показник розкриття критеріїв визнання активів та зобов'язань, у т.ч. порядку їхньої оцінки;

П7: показник розкриття класифікації доходів на підприємстві;

П8: показник розкриття порядку організації та ведення первинного, аналітичного, синтетичного обліку;

П9: показник розкриття порядку обліку всіх видів витрат;

П10: показник розкриття порядку коригування фінансової звітності стосовно помилок та змін в обліку прибутку;

П11: показник розкриття порядку організації внутрішньогосподарського контролю, зокрема, план заходів з проведення інвентаризації;

П12: показник застосування інноваційних методів фінансового аналізу.

Окреслені показники пропонується визначати за допомогою анкетування довільної форми на розсуд уповноваженої особи, яка проводить такий аналіз.

З метою визначення інтервалів оцінки технології фінансового аналізу та керуючись максимально можливим значенням показника – 60, можна побудувати шкалу оцінки технології фінансового аналізу, яка має чотири інтервали (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Шкала оцінки рівня платоспроможності

Інтервал	Рівень якості
[0-9]	Дуже низький
[10-29]	Низький
[30-49]	Достатній
[50-60]	Високий

Джерело: побудовано на основі [60;62;70;83;93].

Як видно з таблиці 3.3. існує визначено чотири інтервали для оцінки рівня платоспроможності. Наступний етап – визначення інтервальних значень аналітичних показників в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Аналітичні показники

Показник	Інтервал значення	Рекомендація
П1: показник формального оформлення результатів фінансового аналізу	0-1	Встановити причину невідповідності, провести бесіду із відповідальними особами
	2-4	Забезпечити підтримку процесу усунення недоліків в технології фінансового аналізу
	5	Показник має бажане значення
П2: показник окреслення переліку	0-1	Доповнити фінансову політику переліком законодавчих актів

нормативних документів,	2-4	Провести моніторинг компетенції працівників щодо знання ними норм законодавства
	5	Показник має бажане значення
П3: показник розкриття питання поточної дебіторської заборгованості	0-1	Доповнити технологію фінансового аналізу
	2-4	Забезпечити підтримку процесу усунення недоліків в технології фінансового аналізу
	5	Показник має бажане значення
П4: показник розкриття порядку визначення сумнівної дебіторської заборгованості	0-1	Доповнити технологію фінансового аналізу
	2-4	Забезпечити підтримку процесу усунення недоліків в технології фінансового аналізу
	5	Показник має бажане значення
П5: показник розкриття критеріїв відмінності сумнівної дебіторської заборгованості від безнадійної	0-1	Доповнити критеріями відмінності безнадійної заборгованості від сумнівної
	2-4	Забезпечити підтримку процесу усунення недоліків в технології фінансового аналізу
	5	Показник має бажане значення
П6: показник розкриття критеріїв визнання активів та зобов'язань, у т.ч. порядку їхньої оцінки	0-1	Доповнити критеріями розмежування активів від зобов'язань
	2-4	Забезпечити підтримку процесу усунення недоліків в технології фінансового аналізу
	5	Показник має бажане значення
П7: показник розкриття класифікації доходів на підприємстві	0-1	Доповнити класифікацією дебіторської заборгованості
	2-4	Забезпечити підтримку процесу усунення недоліків
	5	Показник має бажане значення
П8: показник розкриття порядку організації та ведення первинного, аналітичного, синтетичного обліку	0-1	Висвітлити порядок організації та ведення первинного, аналітичного, синтетичного обліку
	2-4	Забезпечити підтримку процесу усунення недоліків в технології фінансового аналізу
	5	Показник має бажане значення

П9: показник розкриття порядку обліку всіх видів витрат	0-1	Чітко розмежувати порядок обліку дебіторської заборгованості
	2-4	Забезпечити підтримку процесу усунення недоліків в технології фінансового аналізу
	5	Показник має бажане значення
П10: показник розкриття порядку коригування фінансової звітності	0-1	Забезпечити доповнення
	2-4	Забезпечити підтримку процесу усунення недоліків в технології фінансового аналізу
	5	Показник має бажане значення
П11: показник розкриття порядку організації внутрішнього господарського контролю	0-1	Доповнити питанням діючого порядку інвентаризації дебіторської заборгованості
	2-4	Забезпечити підтримку процесу усунення недоліків в технології фінансового аналізу
	5	Показник має бажане значення
П12: показник використання інноваційних методів фінансового аналізу	0-1	Встановити причину невідповідності нормам, провести бесіду із особами
	2-4	Забезпечити підтримку процесу усунення недоліків в технології фінансового аналізу
	5	Показник має бажане значення

Джерело: побудовано на основі [69;62;70;83;93].

Окреслені показники необхідно використати для проведення аналітичних розрахунків щодо фінансового стану підприємства, формування стратегії платоспроможності на основі анкетування (рис. 3.3)

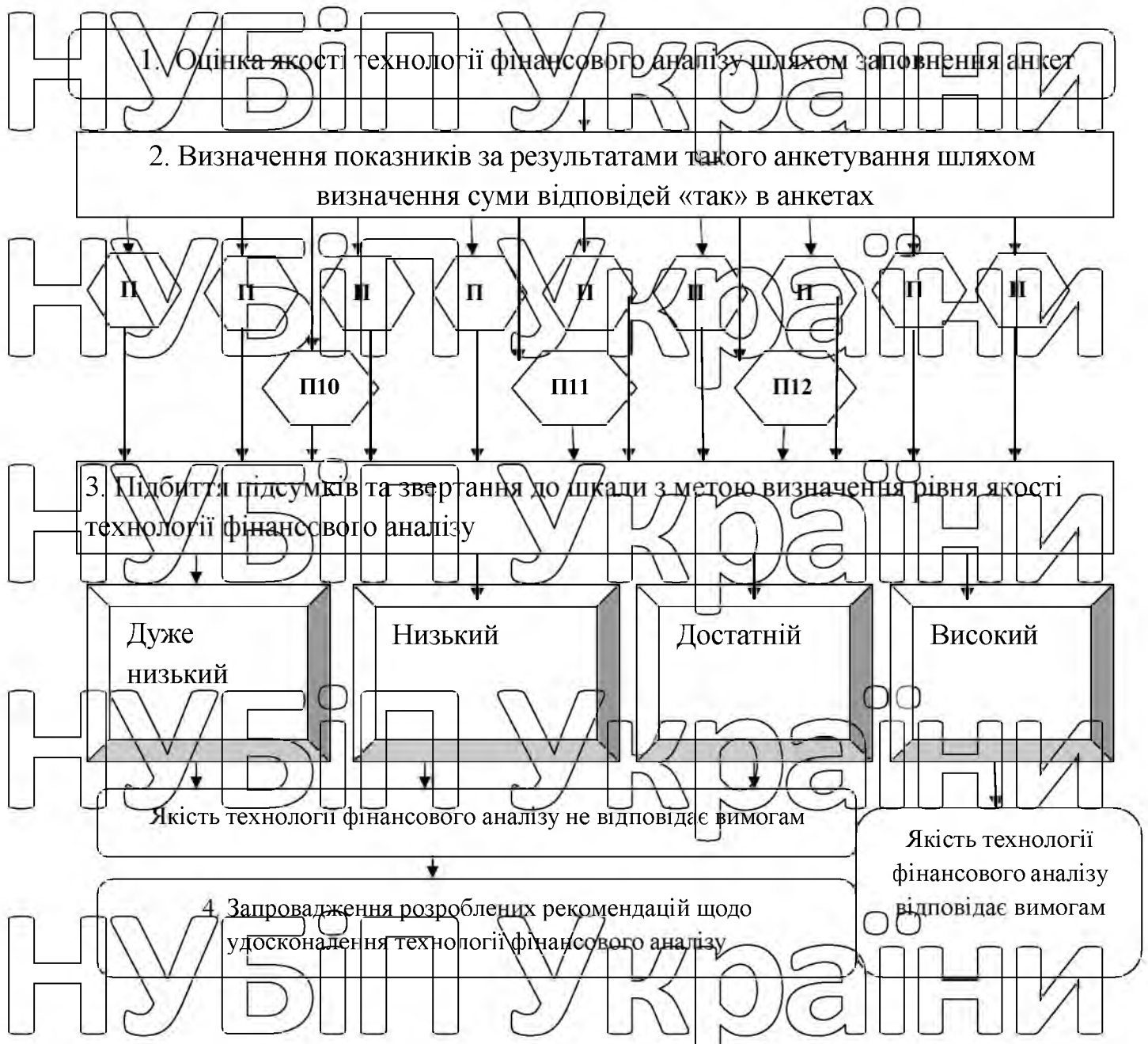

Рис. 3.3. Загальний підхід до удосконалення технології фінансового аналізу платоспроможності ФГ «Колос Л»

Джерело: побудовано на основі [60;62;70;83;93].

Таким чином, запропонований підхід безперечно сприятиме розробці подальших напрямів забезпечення платоспроможності ФГ «Колос Л».

Ці задачі є тактичними, їх можна віднести до першого етапу підтримання на підприємстві платоспроможного стану. Реалізація цих задач дозволить уникнути кризової тенденції у короткостроковому періоді.

На другому етапі забезпечення ефективного управління платоспроможністю підприємства необхідно вирішувати стратегічні задачі, які у довгостроковій перспективі забезпечать розвиток фінансового потенціалу своєчасні здійснення розрахунків у повному обсязі. Основні короткострокові (тактичні) і довгострокові (стратегічні) управлінські задачі наочно представлено на рис. 3.4.

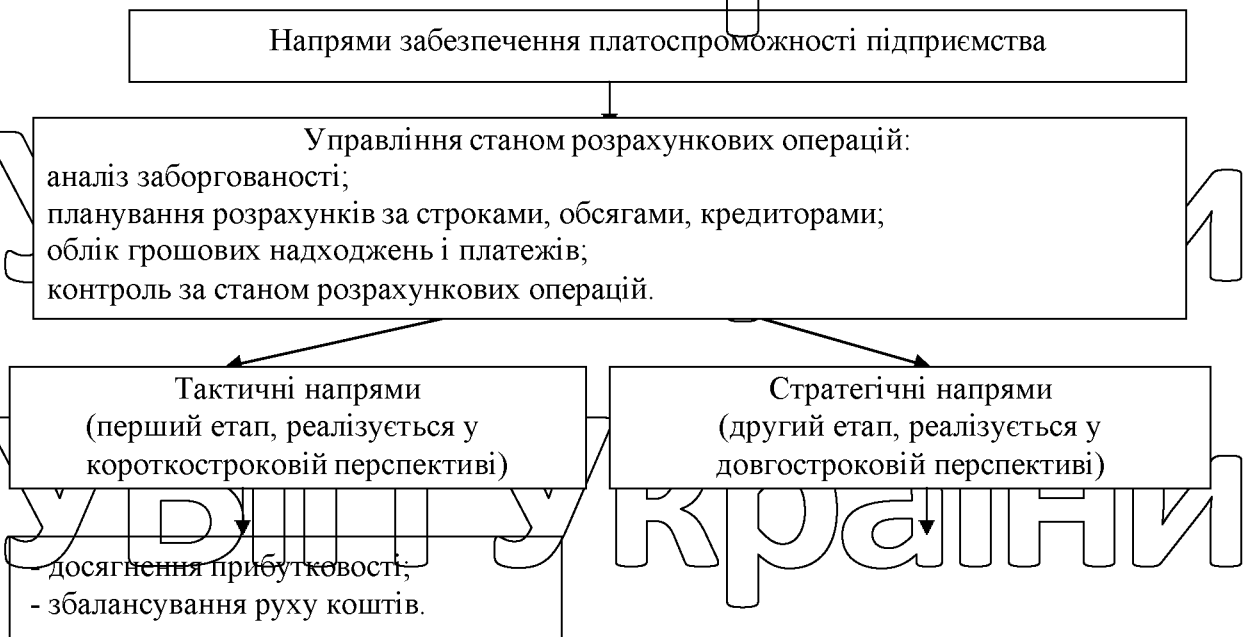

Рис. 3.4. Напрями забезпечення платоспроможності підприємства в умовах кризи

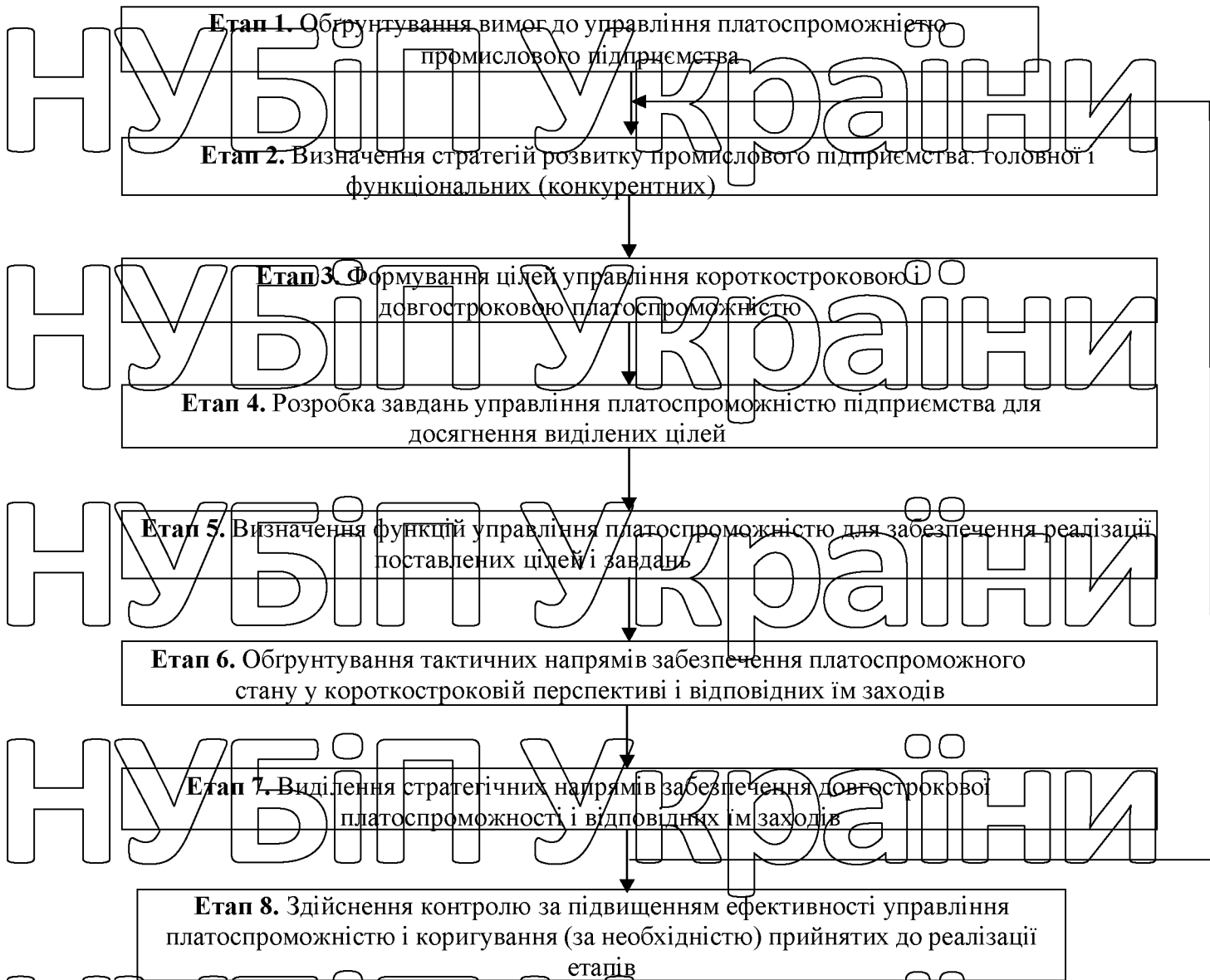
Джерело: [93 с. 4].

Як видно з інформації, поданої на рис. 1, основні тактичні напрями забезпечення платоспроможності полягають у підтриманні прибуткової діяльності і оптимізації вхідних і вихідних грошових потоків на основі їх збалансування. На зростання прибутку і позитивних грошових потоків впливають економічні процеси на макро- і мікрорівні, серед яких варто виділити наступні: зміна попиту покупців на продукцію; зміни у виробництві і реалізації продукції у конкурентів; можливість знизити витрати на виробництво і реалізацію продукції; можливість збільшити ціну на продукцію зі збереженням або збільшенням обсягів реалізації; зміна ризикових позицій.

НУБІП УКРАЇНИ

Для досягнення переваг у ринковому середовищі необхідно сконцентрувати усі види ресурсів там, де вони принесуть найбільший ефект, оскільки ресурси є обмеженими; спрямовувати ресурси на досягнення стратегій розвитку підприємства; передбачати реакцію конкурентів на зміни у зовнішньому оточенні; здійснювати постійний і систематичний аналіз потреб ринку.

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

Рис. 3.5. Послідовність реалізації управлінських рішень щодо удосконалення управління платоспроможністю підприємства

Джерело: [93 с. 7].

3.2. Напрями вдосконалення управління платоспроможністю та ліквідністю аграрного підприємства

Одним із основних завдань удосконалення управління ліквідністю і підвищення платоспроможності підприємства є оцінка ступеня ймовірності підприємства перед банкрутством. Існують критерії формального і неформального характеру, за яким можна ідентифікувати підприємство неплатоспроможним [43].

Підвищити платоспроможність підприємства можна шляхом ефективної роботи з активами - підвищення їх оборотності, грамотна робота з дебіторською заборгованістю та оптимізація її умов.

Прагнення підприємства до гарантованої платоспроможності часто приводить до нагромадження великого резерву ліквідних засобів, що приводить до вповільнення оборотності капіталів і до виникнення упущеної вигоди від інших альтернативних вкладень [37].

Щоб вирішити проблему недостатньої ліквідності, необхідно збільшити у структурі підприємства частку ліквідних активів, а найбільш ліквідними є грошові засоби [41].

Проаналізувавши типові проблеми фінансово-виробничої діяльності підприємств можна запропонувати наступні рішення:

1. Збільшення обсягу послуг, що надаються;
2. Зниження витрат;
3. Залучення нових клієнтів;
4. Застосування методу «стихійного фінансування»: збільшення оборотності оборотних коштів та зменшення дебіторської заборгованості [2].

Далі зростає роль підвищення платоспроможності організації набуває перспективного розвитку, тому що займає головне місце при оцінці фінансового стану, раціональності розподілу ресурсів, фінансових ризиків сучасних організацій з метою прийняття совою неспроможності.

Рациональних розв'язків по їхнім усуненню, і, отже, подальшого перспективного розвитку організації, раціонального розподілу ресурсів, фінансової стабільності підприємства [33].

Управління здійснюється в межах ліквідних засобів на підприємстві операції з управління оборотним капіталом і грошовими потоками. У зв'язку з тим фінансовий менеджмент не слід розглядати лише як управління інвестиціями робота. Так управління здійснюється в рамках фінансового менеджменту економіки підприємства. У процесі управління фінансами підприємство організовує управління фінансовими відносинами та ресурсами.

Основним завданням фінансового менеджменту є своєчасне управління фінансовими потоками та грошово-кредитними відносинами. В межах керівництва підприємства обирається мета управління фінансами, обираються інструменти впливу на фінансові потоки та відносини. За допомогою важелів і методів управління в тому чи іншому вираженні виявляється фінансово-господарська діяльність підприємства. Існує думка, що від ефективності управління підприємством залежить платоспроможність організації.

Виходячи з вищесказаного, можна побудувати механізм забезпечення платоспроможності ФГ «КОЛОС-Л», в короткостроковому періоді. (рис. 3.6)

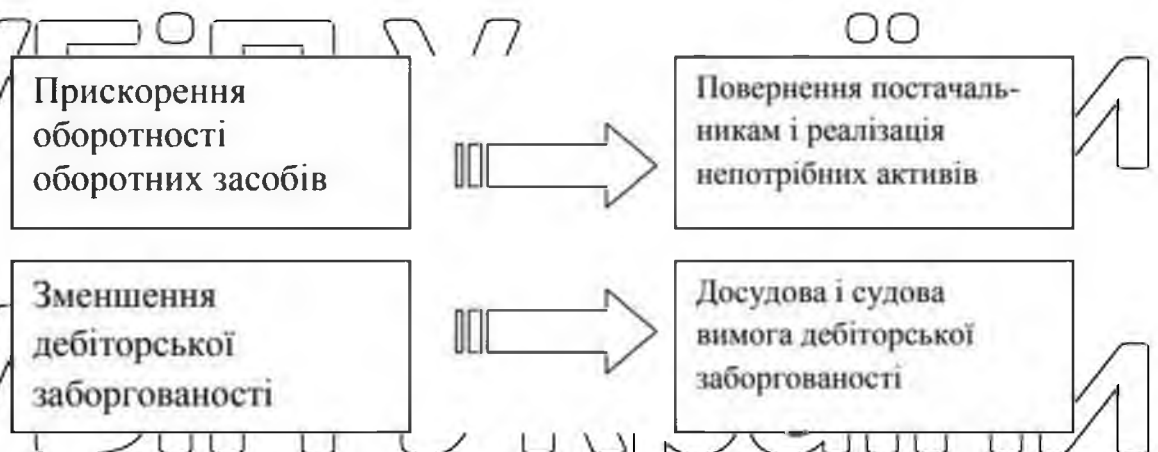

Рис. 3.6. Механізм підвищення платоспроможності і ліквідності активів підприємства

Джерело: побудовано на основі [41].

Досягнення гарантованої платоспроможності сільського господарства

найчастіше призводить до накопичення великого резерву ліквідних активів, що в свою чергу, призводить до уповільнення оборотності капіталу та виникнення недооцінки доходу від інших альтернатив джерела інвестицій.

Для вирішення проблеми недостатньої ліквідності вважається необхідним збільшити частку ліквідних активів у структурі активів підприємства, а грошові кошти є найбільш ліквідними [51].

Провівши аналіз типових проблем фінансово-виробничої діяльності компаній, наявні такі рішення:

1. Збільшення обсягу виробленої продукції (послуг);
2. Зниження окремих статей витрат;
3. Залучення інвесторів;
4. Застосування методу «спонтанного фінансування»;
5. Прискорення обертання оборотних коштів;
6. Зменшення дебіторської заборгованості.

З метою визначення ознак неплатоспроможності характеризувати фінансовий стан підприємства за допомогою фінансової звітності, необхідно розрахувати такі показники [58]:

1. Показник абсолютної платоспроможності:

$$Pa = \text{Грошові кошти} / \text{Поточні пасиви} \quad (3.4)$$

Характеризує готовність підприємства негайно ліквідувати короткострокову заборгованість, оптимальне значення має бути 0,2-0,35.

2. Коефіцієнт забезпечення власними коштами характеризує наявність власних обігових коштів підприємства, які необхідні для його фінансової стійкості:

$$K_{звк} = \text{Власні обігові кошти} / \text{Оборотні активи} \quad (3.5)$$

Нормативне значення коефіцієнта забезпечення, дорівнює 0,1.

Збільшення: мінімальне значення 0,1. зменшення показника призводить до визнання структури незадовільною, а підприємство – неплатоспроможним. Зростання коефіцієнта свідчить про задовільний фінансовий стан

підприємства.

3. Коефіцієнт покриття характеризує достатність обігових коштів підприємства для погашення своїх боргів:

$$K_n = \text{Поточні активи} / \text{Поточні пасиви} \quad (3.6)$$

Нормативне значення коефіцієнта покриття, дорівнює 1,5.

Характеризує достатність обігових коштів для погашення боргів підприємства протягом року, нормативний напрямок позитивних змін прямує до збільшення; критичне значення $K \text{ л.п.} = 1$; при $K \text{ л.п.} < 1$ підприємство має неліквідний баланс. Якщо $K \text{ л.п.} = 1 - 0,5$, підприємство своєчасно ліквідує борги.

4. Коефіцієнт швидкої платоспроможності (ліквідності) характеризує скільки одиниць найбільш ліквідних активів припадає на одиницю термінових боргів:

$$K_{шд} = (\text{Поточні активи} - \text{Запаси}) / \text{Поточні пасиви} \quad (3.7)$$

Збільшення має бути $K \text{ л.п.} \geq 1$, в міжнародній практиці $K \text{ л.п.}$ оптимальне значення 0,7–0,8. Алгоритм визначення ступеню неплатоспроможності підприємства в залежності відзначень розглянутих показників надано у табл. 3.5.

Фінансовий стан підприємства, яке первісно і на кінець звітного кварталу є ознаки поточного неплатоспроможності, відповідає юридичному визначенню боржника, який не може виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами, та для сплати податків і зборів [73].

Таблиця 3.5

Алгоритм визначення ступеню неплатоспроможності підприємства

Показник		Ступінь неплатоспроможності		
Назва	Нормативне значення	Поточна	Критична	Понадкритична
1. Поточна платоспроможність	> 0	Чп < 0	Кп < 0	Пп < 0
2. Коефіцієнт забезпечення	0,1	Коб > 0,1	Коб < 0,1	Коб < 0,1
3. Коефіцієнт покриття	1,5	Кп > 1,5	Кп < 1,5	Кп < 1
4. Чистий прибуток	> 0	> 0	> 0	< 0

Джерело: побудовано на основі [73].

Ознаки критичної неплатоспроможності відповідають стану потенційного банкрутства. Наявність ознак критичної неплатоспроможності відповідає фінансовому стану боржника, коли він повинен вжити заходів до уникнення банкрутства. Для своєчасного визначення формування негативної структури балансу у прибуткового працюючого підприємства, яка здібна у перспективі привести до проявів ознак неплатоспроможності, необхідно проводити експрес-аналіз фінансового стану підприємства [71].

Оцінка платоспроможності, була проведена з використанням коефіцієнта Бівера:

$$k_B = (ЧП - A) / (Од - Оп) \quad (3.8)$$

де ЧП – чистий прибуток; А – амортизація; Од – довгострокові обов'язки; Оп – поточні обов'язки. Якщо значення даного показника на протязі тривалого часу (1,5 – 2 роки) не перевищує 0,2, це свідчить про формування незадовільної структури балансу. Значення коефіцієнта Бівера, що рекомендується міжнародними стандартами, знаходиться в інтервалі 0,1 – 0,4.

Логічним методом оцінки фінансових наслідків та

неплатоспроможності сільськогосподарського підприємства є імітаційне моделювання виникнення ситуації банкрутства та прогнозна оцінка фінансових результатів, які тягнуть за собою прийняття рішення про реорганізацію боргових зобов'язань підприємства. Інформаційна основа проведення прогнозних розрахунків:

- результати оцінки ліквідаційної вартості майна кризового підприємства;

- результати аналізу зобов'язань підприємства, зокрема оцінка загального обсягу боргів, що можуть бути визнані в судовому порядку, та

визначення обсягу зобов'язань за черговістю кредиторів відповідно до визначеного в Законі про банкрутство порядку черговості;

- прогнозна оцінка судових та додаткових витрат, які вишикають у процесі розгляду справи про банкрутство та роботи ліквідаційної комісії;

- інформація стосовно реальної вартості засновницьких внесків до формування статутного фонду кризового підприємства [81].

Великого значення в процесі забезпечення платоспроможності підприємства відіграє ефективність та зваженість прийняття рішень, що й підтверджує актуальність дослідження, результати якого висвітлено в даному розділі.

Виходячи з норм статті 211 ГК засновники (учасники) суб'єкта підприємництва, власник майна, органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень зобов'язані вживати своєчасних заходів щодо запобігання його неплатоспроможності [4].

З огляду на зазначене можна запропонувати удосконалену систему управління прибутком на ФГ «Колос Л» та зобразити її на рис. 3.7.

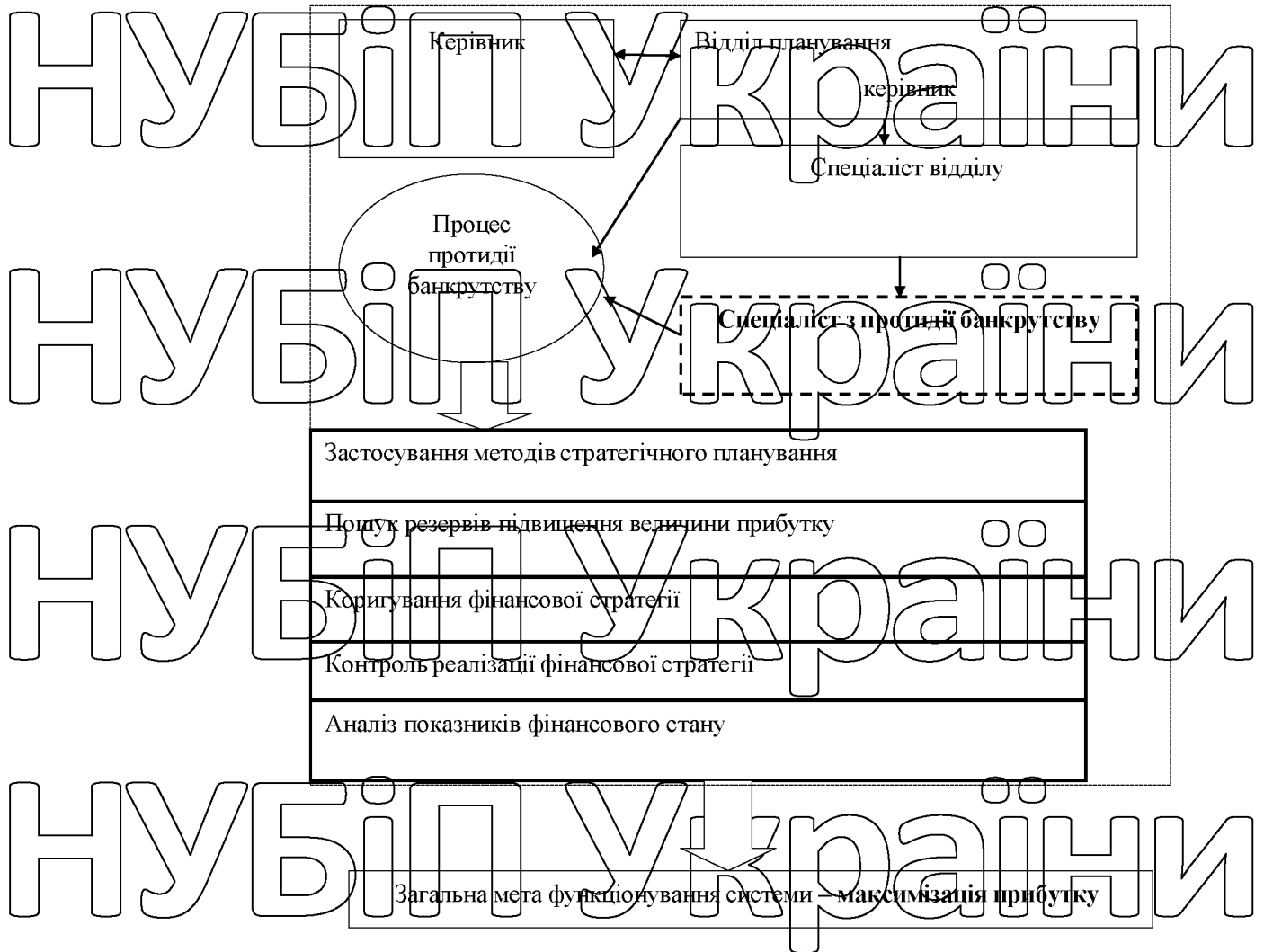

Рисунок 3.7. – Управління формуванням прибутку, як фактору забезпечення платоспроможності підприємства

Джерело: систематизовано на основі [35/40]

А отже, система управління на даному підприємстві потребує певних удосконалень. Це пов'язано з наступними обставинами:

– перелік завдань, які поставлені перед персоналом на підприємстві є вкрай обмеженим та потребує розширення через те, що не в повній мірі задовольняє інформаційні потреби щодо управління прибутком;

– при управлінні прибутком підприємства майже не використовуються стратегічні методи аналізу з метою оптимізації прибутку;

– відсутнє чітке розмежування повноважень із оптимізації

прибутку підприємства.

Отже, як видно з рис. 3.7, необхідно ввести в штат відділу планування додаткову штатну одиницю – спеціаліста з протидії банкрутству (забезпечення платоспроможності). Така потреба зумовлена тим, що саме цей напрям є безперечно переважним в структурі діяльності підприємства.

До того ж суттєво поширено завдання, які покладено на відділ планування.

Окремої уваги безперечно заслуговує процес впровадження додаткової штатної одиниці.

У даному випадку пропонується обчислити ефективність пропозиції, яка полягає в введенні в штат досліджуваного підприємства постійно діючого працівника, відповідального за забезпечення платоспроможності.

Ризик від впровадження такої посадової одиниці на підприємстві буде тільки в тому випадку, якщо результат її функціонування перевищуватиме затрати на утримання ($P > B$) (3.5):

$$E = P - B \quad (3.5)$$

де E – ефективність впровадження відповідального працівника;

P – результат його роботи;

B – вартість його утримання.

Додатково можна визначати коефіцієнт ефективності через відношення результату планування та оптимізації прибутку до вартості утримання додаткової посадової одиниці (3.6):

$$K = P / B \quad (3.6)$$

де K – коефіцієнт ефективності;

P – результат діяльності працівника;

Вартість утримання працівника.

Якщо значення коефіцієнта більше за одиницю, в такому випадку впровадження посади працівника, відповідального за планування та оптимізацію прибутку повністю себе виправдовує, а система визнається як ефективна.

За наявності протилежного результату (значення коефіцієнта є меншим за одиницю) слід переглянути умови, за яких планувалося впровадження окресленої посади на підприємстві, а також основні показники та елементи, що її визначають.

В свою чергу, необхідно розрахувати прибуток від впровадження зазначеної посадової одиниці.

При цьому такий прибуток можна зазначити як різницю між прогнозованим прибутком та базовим прибутком до впровадження відповідної стратегії.

Таким чином, беремо за основу 252,9 тис. грн. – чистий прибуток за 2022 рік. Співставляємо суму прогнозованого прибутку за 2023 рік з урахуванням впровадженої штатної одиниці. 632,9 тис. грн.

Таким чином прибутковість за рік дорівнює 380 тис. грн.

За місяць такий прибуток складатиме 31,6 тис. грн.

Розраховуємо ефективність як різницю між прибутком та затратами.
 $31600 - 10700 = 20900$ грн. в місяць.

Отже, як показав розрахунок, пропозиції щодо забезпечення платоспроможності безперечно мають сенс, що підтверджено відповідними розрахунками.

Висновки до розділу

ФГ «Колос Л», враховуючи значне зниження виробництва, доцільно здійснити комплекс заходів щодо підвищення ефективності діяльності за рахунок збільшення виробництва продукції, стимулювання розвитку експорту, що передбачає підвищення конкурентоспроможності продукції.

Основні проблемні моменти щодо реалізації фінансової стратегії із фінансового оздоровлення можна подолати у такий спосіб:

- адаптувати систему управління й організаційну структуру підприємства, розподіливши зони відповідальності за досягнення цілей та прийняття рішень і нормалізувавши бізнес-процеси;

- визначити показники моніторингу реалізації стратегії та систем їхнього контролю, що забезпечують координацію дій різних підрозділів;

- скоригувати розподіл ресурсів між стратегічними господарськими підрозділами відповідно до цілей стратегії;

- власне впровадити стратегію: підприємство має здійснювати операційну діяльність відповідно до запланованих етапів стратегічного маркетингового планування;

- здійснювати поточний моніторинг і корекцію стратегії відповідно до збалансованої системи показників і стратегічних планів.

ВИСНОВКИ

За результатами матеріалу викладеному у магістерській роботі можливо зробити наступні висновки.

Питання підвищення платоспроможності підприємств та організацій є найважливішими економічними проблемами в умовах ринкової економіки. Кваліфіковано виконаний аналіз фінансового стану організації необхідний з метою оцінки платоспроможності організації над ринком та її межами.

Платоспроможність підприємства виступає як ключовий індикатор, що характеризує його фінансовий стан. Під платоспроможністю розуміється здатність підприємства своєчасно задовольняти платіжні вимоги контрагентів відповідно до укладених договорів, вносити платежі до бюджету та позабюджетних фондів, виплачувати заробітну плату працівникам, погашати кредити.

За 2020-2022 рр., не відбувається суттєвого розширення господарської діяльності ФП «Колос-Л». Це також підтверджує динаміка оборотних активів, про що свідчить абсолютне відхилення в -350 тис. грн., оскільки не відбувається суттєвого приросту основних засобів, а рівень зносу наявних зростає.

Схожа ситуація спостерігається з оборотними активами впродовж 2021-2022рр.: вартість запасів та готової продукції зменшилась з 302,8 тис. грн. в 2021р. до 271,1 тис. грн. в 2022р., вартість виробничих запасів та незавершеного виробництва незначно, але все ж таки зростає.

Водночас, дебіторська заборгованість за продукцію в 2020р. становила 6,5 тис. грн. в 2022р. заборгованість зменшилась до 4,6 тис. грн. Дебіторська заборгованість за виданими авансами та за розрахунками з бюджетом значно знизилась.

Гроші та їх еквіваленти за період 2020-2021рр., зросли на 2,4 тис. грн. а за період 2021-2022рр., зменшились на 1,7 тис. грн.

Загальна сума валюти балансу також зменшилась на 13%, що також свідчить про скорочення масштабів діяльності досліджуваного підприємства.

В структурі пасиву балансу за аналізований період 2020-2022 рр., не відбулося суттєвого зростання власного капіталу, абсолютне відхилення за яким становить 1,1 тис. грн.

Нерозподілений прибуток незначними темпами зростає з 275,0 тис. грн. до 317,2 тис. грн. за період 2020-2022 рр.

Поточні зобов'язання зменшились з 1270,7 тис. грн. в 2020р. до 1040 тис. грн. в 2022р. , що можна вважати достатньо позитивним явищем.

Підприємство є фінансово нестійким, про що свідчить низьке значення показника фінансової стійкості. Підприємство не може розраховуватися за своїми поточними зобов'язаннями за рахунок усіх своїх оборотних активів. Це створює високі ризики для виникнення кризи неплатоспроможності.

Водночас, ліквідність у 2020 та 2022 вкрай низка. Тобто підприємство не здатне розраховуватися наявними грошовими коштами за самими терміновими зобов'язаннями. Але в довгостроковій перспективі така ситуація є високим фінансовим ризиком.

Поряд із цим доцільно зауважити, що всі коефіцієнти ліквідності мають тенденцію до зростання на протязі аналізованого періоду часу, що є в повній мірі позитивним явищем.

Найчастіше в економічних дослідженнях використовуються економіко-математичні моделі, що є основою кількісного експрес-аналізу, моделі з використанням дискримінантного аналізу. У сучасних умовах найбільш поширеними моделями оцінки платоспроможності виступають: Модель Терещенка та Модель Матвійчука.

Таким чином, за допомогою вищезазначених моделей, що базуються на основі показників ділової активності та рентабельності можна спрогнозувати з великою точністю чи схильне підприємство до банкрутства, чи може успішно працювати. Проте слід відмітити, що дані моделі дуже рідко використовуються на вітчизняних підприємствах, що опинились у фінансовій кризі.

Отже, на основі інтегральної оцінки платоспроможності компанії ФГ «Колос Л» можемо зробити висновок, що дані моделі вказують на те, що платоспроможність досліджуваного підприємства є низькою.

ФГ «Колос Л», враховуючи значне зниження виробництва, доцільно здійснити комплекс заходів щодо підвищення ефективності діяльності за рахунок збільшення виробництва продукції, стимулювання розвитку експорту, що передбачає підвищення конкурентоспроможності продукції.

Основні проблемні моменти щодо реалізації фінансової стратегії із фінансового оздоровлення можна подолати у такий спосіб:

- адаптувати систему управління й організаційну структуру підприємства, розподіливши зони відповідальності за досягнення цілей та прийняття рішень і нормалізувавши бізнес-процеси;

- визначити показники моніторингу реалізації стратегії та систем їхнього контролю, що забезпечують координацію дій різних підрозділів;

- скоригувати розподіл ресурсів між стратегічними господарськими підрозділами відповідно до цілей стратегії;

- власне впровадити стратегію: підприємство має здійснювати операційну діяльність відповідно до запланованих етапів стратегічного маркетингового планування;

- здійснювати поточний моніторинг і корекцію стратегії відповідно до збалансованої системи показників і стратегічних планів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрушко С.Б., Капустяк М.С. Практико-методологічний підхід до ідентифікації кризового стану підприємства. *Регіональна економіка*. 2014. № 4, С. 66–72.

2. Базиліньська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2009. 328 с.

3. Битківська А.В. Особливості бухгалтерського обліку підприємства боржника на етапах провадження у справі про банкрутство. *Бухгалтерський облік, аналіз і аудит*. 2015. №5. с. 22-26.

4. Бондаренко Н.С. Удосконалення управління прибутком на підприємстві. *Збірник наукових праць молодих вчених факультету менеджменту та маркетингу КПІ ім. І. Сікорського «Актуальні проблеми економіки та управління»*. 2017. № 11. URL:

<http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/102586> (дата звернення: 22.10.2023)

5. Булай О., Вовк В. Ліквідність та платоспроможність: економічна суть та експертна оцінка. *Галицький економічний вісник*. 2013. С.169-173.

6. Бурій, С. А. Антикризове управління та управлінські рішення – проблеми підприємств малого бізнесу: монографія. Хмельницький: ТОВ «Тріада-М», 2006. 93 с.

7. Бовк О. М., Ковальчук А. М., Комісаренко Я. П., Джулай А. В. Прибуток та рентабельність як детермінанти розвитку підприємства. *Modern Economics*. 2020. № 21(2020). С. 37-44. URL:

[https://doi.org/10.31521/modecon.V21\(2020\)06](https://doi.org/10.31521/modecon.V21(2020)06) (дата звернення: 22.10.2023)

8. Воронков Д.К. Управління кризовими змінами на підприємстві: теорія та прикладні аспекти : монографія. Харків : ІНЖЕК, 2010. 340с.

9. Воронкова Т.Є. Шляхи підвищення прибутковості підприємства в умовах нестабільного середовища. *Інвестиції: практика та досвід*. Київ, 2016. № 19. С. 42–44

10. Гарафонова О. І. Управління змінами: теорія, методологія та практика: одноособна монографія. Київ: КНУТД, 2014. 364 с.

11. Герасімова В.Я. Банкрутство: передумови, сутність, наслідки монографія. Київ: Епіцентр, 2017. 212 с.

12. Говорушко Т.А. Теоретичні аспекти сутності управління фінансово-економічними результатами діяльності підприємства/ *Економічний аналіз: збірник наукових праць*. 2012. № 11. С. 117–121.

13. Горова К. О. Значення аутсорсингу у сучасній економіці. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва : збірник наукових праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету*. 2013. №1(4). С. 13-19.

14. Горовий Д. А. Віртуальний капітал підприємства: проблеми і перспективи його використання: монографія. Харків : ХНАДУ, 2013. 280 с.

15. Грабчук І. Л. Оцінка та продаж майна банкрута в процедурі ліквідації: обліково-правовий аспект/ *Вісник ЖИТУ*. 2014. № 2 (68). С. 20-25

16. Дренко А., Мельнікова О. Дослідження напрямів підвищення прибутковості підприємств. *Підприємництво та інновації*, 2017. № 3, С. 108-114. URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/135>

17. Гринько Т. В. Методичні підходи до оцінки ефективності антикризового управління на підприємствах. *Економічний часопис-XXI*. 2016. № 156 (1–2). С. 78–82.

18. Грінченко О.М. Аналіз впливу факторів на прибуток підприємства. URL: http://www.rusnauka.com/15_NNM_2012/Economics/10_111371.doc.htm (дата звернення 22.10.2023)

19. Рук О.В. Сутність та причини банкрутств підприємств. *Вісник НУ "Львівська політехніка"*. 2019. № 212. С. 58-64.

20. Гуляєва Д.О. Методичні аспекти складання звіту про прибутки та збитки за П(С)БО та МСФЗ. *Управління розвитком*. 2012. № 18. С. 166–168

21. Гуменюк В.С. Фактори зростання прибутку підприємства.

